

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

**KURUMSAL İKTİSAT PERSPEKTİFİNDEN KURUMSAL
DEĞİŞİM SÜRECİNDE TÜRKİYE DENEYİMLERİ: SOSYAL
YARDIMLARIN KURUMSAL DEĞİŞİME ETKİLERİ**

İsa BUCAK
16921016

Danışman
Doç. Dr. Murat PIÇAK

Diyarbakır 2019

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

**KURUMSAL İKTİSAT PERSPEKTİFİNDEN KURUMSAL
DEĞİŞİM SÜRECİNDE TÜRKİYE DENEYİMLERİ: SOSYAL
YARDIMLARIN KURUMSAL DEĞİŞİME ETKİLERİ**

İsa BUCAK
16921016

Danışman
Doç. Dr. Murat PIÇAK

Diyarbakır 2019

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Kurumsal İktisat Perspektifinden Kurumsal Değişim Sürecinde Türkiye Deneyimleri: Sosyal Yardımların Kurumsal Değişime Etkileri” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

22/03/2019

İsa BUCAK

T.C

DİCLE UNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

DİYARBAKIR

İsa BUCAK tarafından yapılan “Kurumsal İktisat Perspektifinden Kurumsal Değişim Sürecinde Türkiye Deneyimleri: Sosyal Yardımların Kurumsal Değişime Etkileri” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir

Jüri Üyesinin

Ünvanı

Adı Soyadı

Başkan: Doç. Dr. Murat PIÇAK

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Osman EROĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BULUT

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 22/03/2019

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../...../2019

Prof. Dr. Nazım HASIRCI

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

(MÜHÜR)

ÖNSÖZ

Küreselleşen dünyada kurumsal bir altyapının oluşturulması için sosyo-ekonomik bakımdan kurallı bir sistemin varlığı için kurallardan oluşan kurum kavramının iyi analiz edilmesi önemli bir konudur. Toplumsal yapı, sosyal politikaların hazırlanması ve uygulanması gibi kamu düzeninin parçası olan birçok konuda kurumsal yapı, kurumsallaşma ve kurumsal değişim faktörlerinin etkisi büyüktür. Son kertede, sistemli işleyen kurumsal yapılar sayesinde hem toplumsal belirsizliği azaltmada hem de sosyal yardımların dağıtımında ön plandan olan kurumlar bireyler ve ülke ekonomisinin gelişimi için önem taşımaktadır. Bu gelişmeler ışığında, tez çalışmamda, kurumsal iktisat okulunun kurum kavramı çerçevesinde kurumsal değişim sürecinde Türkiye deneyimlerinin sosyal yardım ve kurumsal değişim etkileri değerlendirilecektir.

Tez çalışmam boyunca bilgi birikimlerini ve değerli tecrübelerini bana aktaran danışmanım Doç. Dr. Murat PIÇAK'a teşekkür ederim. Ayrıca bu meşakkatli süreç boyunca her koşulda yanımda olan aileme ve ömür yoldaşım Hicran DENİZ'e yürekten teşekkür ederim.

İsa BUCAK

Diyarbakır 2019

ÖZET

İktisat ve sosyal bilimler, geçen yüzyılların ve çeşitli kırılmaların yol açtığı dönüşümlerle birlikte iktisadi düşünce tarihini güçlendirdiği gibi, zamanla yeni iktisat okullarının ortaya çıkmasına da yol açmaktadır. Bu dönüşümün beraberinde getirdiği kurumsal iktisat okulunun odak noktası kurumlar üzerinde şekillenmektedir. Değişime karşı direncin unsurları haline gelebilen formel ve enformel kurumlar, iktisadi aktörler ve toplumsal gruplar arasındaki ilişkilerin gelecek yüzyıllara ve kuşaklara aktarılmasında da rol oynamaktadır.

Aynı zamanda günümüzde toplumsal yapı, kurumsal değişim, sosyal politika, sosyal yardım gibi birden fazla toplumsal sorunu kurumlar aracılığıyla değerlendirmek mümkün görünmektedir. Önemle vurgulanması gereken konulardan birisi, sosyal ve ekonomik olarak geniş bir bakış açısı ile değerlendirilerek oluşturulan ve toplumu, sosyal yapıyı şekillendirme özelliği bulunan kurumların iyi analiz edilmesidir. Dünyada küreselleşmeyle birlikte gelişen olayların ekonomik yapıyı hızlı bir biçimde değiştirmesi ve bu değişimin içinde yaşanan toplum yapısına aynı hızda etki ettiği ve günümüzün geç sanayileşen toplumlarında kurumların, sosyal yardım ve kurumsal değişim etkilerinin değerlendirilmeleri ciddi önem taşımaktadır. Bu gelişmeler ışığında, kurumsal iktisat perspektifinden kurumsal değişim sürecinde Türkiye deneyimleri bağlamında sosyal yardımların kurumsal değişime etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler

Kurumsal İktisat, Sosyal Politika, Sosyal Yardım, Kurumsal Değişim.

ABSTRACT

As economies and social sciences have strengthened the history of economic thought with the transformations caused by the past centuries and various breaks, it also leads to the emergence of new economics schools over time. The focus of the institutional economics school, which this transformation brings, is shaped by the institutions. The formal and informal institutions that can become elements of resistance to change also play a role in transferring the relations between economic actors and social groups to the next centuries and generations.

It is possible to evaluate more than one social problem such as social structure, institutional change, social policy and social assistance through institutions. One of the issues that must be emphasized is the good analysis of the institutions which are formed by evaluating the social and economic perspective with a wide perspective and which shape the society and social structure. It is of great importance that the events in the world, together with the globalization, change the economic structure rapidly and that this change affects the social structure experienced in the same pace and the effects of the institutions, social assistance and institutional change in the late industrializing societies of today. In the light of these developments, from the perspective of institutional economics, the effects of social assistance on institutional change will be evaluated in the context of Turkey's experiences in the process of institutional change.

Keywords

Institutional Economics, Social Policy, Social Assistance, Institutional Change

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLO LİSTESİ	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL İKTİSADIN GENEL ÇERÇEVESİ

1.1. KURUMSAL İKTİSADIN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.2. KURUMSAL İKTİSATTA KURUM KAVRAMI.....	7
1.3. KURUMSAL İKTİSATTA YOL AYRIMI	9
1.3.1 Eski Kurumsal İktisat.....	9
1.3.2. Yeni Kurumsal İktisat	10
1.3.2.1. Yeni Kurumsal İktisadın Dalları	13
1.3.2.1.1.Yeni İktisat Tarihi	13
1.3.2.1.2. Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat	13
1.3.2.1.3.Yeni Sosyal Ekonomi.....	14
1.3.2.1.4. İşlem Maliyetleri İktisadı	15
1.3.2.1.5. Mülkiyet Hakları Teorisi.....	15
1.3.2.1.6. Bilgi Ekonomisi	16
1.3.2.1.7.Toplu Davranış (Eylem) Teorisi	16
1.3.2.1.8. Hukuk ve Ekonomi	17

1.3.2.1.9. Sosyal Sermaye	17
---------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİ VE KURUMSAL GÖSTERGELER IŞIĞINDA KÜRESEL ENDEKSLERDEKİ TÜRKİYE GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİ 19

2.1.1. Thorstein Bunde Veblen'in Kurumsal Değişime Bakışı.....	20
--	----

2.1.2. Douglas North'un Kurumsal Değişime Bakışı	21
--	----

2.1.3. Ha-Joon Chang ve Peter Evans'ın Kurumsal Değişim Anlayışı.....	23
---	----

2.1.4. Şevket Pamuk'un Kurumsal Değişim Süreci.....	24
---	----

2.1.5. Dani Rodrik'in Kurumsal Değişimi Süreci.....	25
---	----

2.1.6. Daron Acemoğlu ve James A. Robinson'ın Kurumsal Değişime	
---	--

Katkısı	27
---------------	----

2.2. KURUMSAL GÖSTERGELER IŞIĞINDA KÜRESEL ENDEKSLERDEKİ TÜRKİYE GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ 28

2.2.1. İnsani Gelişim Endeksi	28
-------------------------------------	----

2.2.2. Hukukun Üstünlüğü Endeksi	31
--	----

2.2.3. Dünya Yönetişim Göstergeleri.....	33
--	----

2.2.4. Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi (IPRI).....	36
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM ANLAYIŞI VE TÜRKİYE'DEKİ FORMEL VE ENFORMEL KURUMLARIN KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİNE ETKİLERİ

3.1.SOSYAL YARDIM KAVRAMI..... 38

3.1.1. Sosyal Devlet Anlayışından Sosyal Yardım Anlayışına	40
--	----

3.1.2. Sosyal Yardım ve Kurumsal Değişim İlişkisi.....	44
--	----

3.2. TÜRKİYE'DEKİ FORMEL VE ENFORMEL KURUMLARIN KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİNE ETKİLERİ 46

3.2.1. Formel Kurumlar.....	46
-----------------------------	----

3.2.1.1 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) Sosyal Yardım Uygulamaları.....	46
--	----

3.2.1.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu.....	48
---	----

3.2.2. Enformel Kurumlar	48
SONUÇ	51
KAYNAKÇA	58

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1: Dani Rodrik'in Kurumsal Değişim Süreci	26
Tablo 2: Türkiye'nin İnsani Gelişim Endeksi Değerleri (1990-2017)	29
Tablo 3: 2017 Yılı Seçilmiş Ülkelerin İnsani Gelişim Endeksi Performansı	30
Tablo 4: 2017 Yılı (Orta Üst Gelir Grubu) Seçilmiş Ülkelerin Hukukun Üstünlüğü Endeksi'ndeki (Rule of Law) Durumu.....	31
Tablo 5: Türkiye'nin 2010- 2017 Döneminde Hukuk Üstünlüğü Endeksi'ndeki (Rule of Law) Yeri.....	32
Tablo 6: 2017 Yılı Orta-Üst Gelir Grubu Ülkelerin Dünya Yönetişim Göstergeleri Performansı	33
Tablo 7: Türkiye'nin 2007 - 2018 Döneminde Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi'ndeki Yeri	36
Tablo 8: ASPB 2011-2016 Yılları İtibariyle Sosyal Yardımların Dağılımı (Milyon TL).....	47

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Yeni Kurumsal İktisat Okulunun Dalları	12
Şekil 2: Veblen'in Kurumsal Değişime Bakışı	20
Şekil 3: North'un Kurumsal Değişim Süreci Belirleyicileri	22
Şekil 4: Türkiye'nin 2010-2017 Döneminde Seçilmiş Göstergelerde Hukuk Üstünlüğü Endeksi'ndeki Durumu	32
Şekil 5: Türkiye'nin Söz Hakkı ve Hesap Verilebilirlik - Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu Durumu (1996- 2017)	34
Şekil 6: Türkiye'nin Hukukun Üstünlüğü ve Yolsuzlukla Mücadele Durumu (1996- 2017)	35

KISALTMALAR

ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AÇSHB	Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GSMG	Gayri Safi Milli Gelir
HDI	Human Development Index
İGE	İnsani Gelişim Endeksi
IPRI	International Property Rights Index
NBER	The National Bureau of Economic Research
SYDF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
UNDP	United Nation Development Programme
YKİ	Yeni Kurumsal İktisat
WB	The World Bank
WDI	Worldwide Governance Indicators
WGI	The Worldwide Governance Indicators
WP	World Just Project

GİRİŞ

İktisat bilimi zaman içerisinde hem kendi iç dinamikleriyle hem de diğer sosyal bilimlerin katkısı ile evrilme yaşamaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan Kurumsal İktisat düşüncesi, toplumdaki oyunun kuralları çerçevesinde kurum ve kuralların toplumdaki belirsizliği ortadan kaldıracı etkisi üzerinde durmaktadır. Bunun yanında kurumların bireylerin kararlarını etkilemesinde rol oynayan kuralların yanı sıra, bireylerin de kurumlar üzerinde etkili olarak kurumsal değişim sürecine katkı sağlayacakları ortaya konmaktadır. Bu katkılar ışığında Kurumsal İktisat, ana akım iktisadın kabul ettiği insanların tercihlerinde rasyonel seçim yapacağı görüşüne farklı bir yaklaşım getirmektedir. Bu yaklaşıma göre insanlar tercihlerini düşünce alışkanlıkları sayesinde belirlemektedir. Böylelikle kurumların ve bireylerin davranışlarının oluşumunda diğer sosyal bilimlerden de yararlanılması gerektiğini ifade edilmektedir.

Türkiye’deki kurumsal yapı son yıllarda önemli bir dizi kurumsal değişim geçirmektedir. Bu değişim sürecini anlamak için kurumların kendine özgü genel dinamiklerinin ülkenin kendi tarihsel ve toplumsal dinamikleri çerçevesinde nasıl şekillendiğinin belirlenmesi gerekmektedir. Yaşanan gelişmeler bir yandan kurumların yapısına ilişkin değişimleri analiz etme ihtiyacını doğurmaktadır. Diğer yandan ise, aynı değişimlerin kurumların yapısının ülke içi dinamiklerine ve dışarıdan kaynaklı gelişmelere göre yeni bir sürecin başladığını göstermektedir. Bu bakımdan değişen dünya düzeninde kurumlaşmanın da etkisiyle uygulanan sosyal politikalar mantığı çerçevesinde sosyal yardım dağıtımını yapan kurumlarda kurumsal değişim yaşanmaktadır. Bu politikaların uygulama alanında ise, yıllar itibariyle değişen hükümetlerin kendi uyguladığı sosyal politikaların toplum üzerinde farklı yansımaları da olmaktadır. Yaşanılan bu süreçler ışığında, Türkiye’de 1980’den itibaren neo-liberal politikalar çerçevesinde sosyal devlet anlayışındaki sosyal politikaların sosyal yardım anlayışına doğru evrildiği görülmektedir. Bu gelişmelerin sonucunda, sosyal

yardımların en çok dağıtımını yapan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)'nda kurumsallaşmanın arttığı görülmektedir.

Değişen ekonomilerin kilit sözcüklerinden biri olan kurumsal değişim ve bunun üzerine yapılan ekonomik performanslar neticesinde sadece kuralların değil kurumsallaşmanın geleceği üzerinde de etkin bir rol oynamaktadır. Sanayileşme süreci ile başlayan ekonomik kalkınma ve büyüme, küreselleşme ile birlikte yeni bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm küresel bağlamda kurumsal değişimin sürdürülebilir kurumsallaşmayı arttıracak bir etki olarak da görülmektedir. Bunun yanında geç sanayileşme kapitalizmin etkisiyle Türkiye'de kırsal alanda büyük bir dönüşüm yaşanmış ve bunun etkisiyle kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru göç hareketi sonucu sosyal güvenlik politikalarında değişim yaşanmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, kurumsal değişim sürecinde Türkiye deneyimleri bağlamında, sosyal yardımların kurumsal değişime etkilerini ortaya koymak ve anlamaktır. 1980'den itibaren neo-liberal politikalar çerçevesinde Türkiye'deki kurumsal değişim ile sosyal yardımlar etkileşimi nasıl olduğuna dair formel (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) ve enformel (hayır kurumları) kurumların yardımları hangi iktisat politikalara göre dağıttığı ortaya konulacaktır.

Bu çalışmanın temel sorusu, Türkiye örneğinde kurumsal değişim sürecinin deneyimlerini irdelemesi bakımından, sosyal yardımların kurumsal değişime ne gibi etkileri olmuştur? sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu yanıt ararken, gelişmekte olan ülke ölçeğinde Türkiye'nin kurum ve kurallar neticesinde kurumsal değişim süreci sonucu yaşam kalitesindeki artışın sadece sosyal yardımlara bağlı olmadığı aynı zamanda çevresel ve sosyal şartlara da bağlı olduğunu da göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

Araştırmanın yöntemi, gelişmekte olan ülke konumunda olan Türkiye'nin kendi grubunda yer alan diğer ülkelerle 2007-2017 yılları arasında küresel endekslerdeki (demokrasi-dünya yönetim göstergeleri-hukukun üstünlüğü vs.) yeri karşılaştırılıp, kurumsal değişim sürecinde nerde olduğuna bakılacaktır. Ayrıca formel ve enformel kurumların dağıttığı 2007-2017 yılları arasındaki sosyal yardımların düzeyi incelenecektir.

Bu çalışmanın, birinci bölümünde kurumsal iktisadın tarihsel gelişimi, ikinci bölümünde kurumsal iktisat düşüncesindeki kurum ve kurallar üzerinde durarak kurumsal değişim süreci incelenenecektir. Bunun yanında, kurumsal göstergeler ışığında küresel endekslerdeki Türkiye'nin sıralamasına bakılarak, üçüncü bölümünde Türkiye'nin kurumsal değişim süreci deneyimleri çerçevesinde, sosyal yardımların formel ve enformel kurumlar arasındaki etkileri incelenenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL İKTİSADIN GENEL ÇERÇEVESİ

1.1. KURUMSAL İKTİSADIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Kurumsal İktisat ABD’nde XIX. yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıkan ve Thorstein B. Veblen (1857-1929), John R. Commons (1862-1945) ve Wesley C. Mitchell (1874-1948) gibi isimler tarafından temelleri atılmıştır (Özveren, 2007: 22-23). XIX. yüzyılda ortaya çıkan kurumsal iktisat ekolünün kökeni Almanca Tarih Okulu’na dayanmaktadır. Bu gelişmeler ışığında, Kurumsal İktisat ve Alman Tarihçi Okulu geniş ve heterojen hareketler olarak göze çarpmaktadır (Hodgson, 2009: 4). Alman Tarihçi Okul’a göre klasik iktisatçıların benimsedikleri yöntemlerin indirgemeci ve soyutlamacı oldukları ifade edilmektedir. Tarihsel Okul klasiklerin tümdengelimci yöntemine karşı, tümevarımcı yöntemi benimsemektedir (Parada, 2001: 47). Tarihsel okul geleneğinde, her toplumun kendine özgü koşulları olmasından kaynaklı, iktisadi çözümlemelerin tarihsel koşullara ve somut gerçeklerle göre hareket edilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Şenalp, 2007: 51). Böylelikle Tarihsel Okul’un bahsettiği iktisadın “ayakları sağlam yere basacak” konuma geleceği hem de kurumların gerekli ilgiyi görür hale geleceği vurgulanmaktadır (Medema vd., 1999: 420). Bununla beraber, kurumsal iktisadın gelişiminde içinde bulunan coğrafyanın sosyo-ekonomik yapısıyla da etkili olduğu görülmektedir. Bu koşullarda kurumsal düşünce, I. Dünya Savaşı ve Amerika Sivil Savaşı sonrası Amerika değişiminin hızlı artırıcının Commos ve Veblen’in çalışmalarına da yansıdığı görülmektedir (Demir, 1996: 78). Ayrıca kurumsal iktisadi düşüncenin öneminin artmasında, toplumun içinde bulunduğu durum ve klasik iktisada getirilen eleştirilerinin etkili olduğu görülmektedir (Ata, 2009: 16).

XIX. yüzyılın bitimine yakın dönemde batılı toplumlarda siyasi ve iktisadi akımlar geniş bir yer tutmaktadır. Bu dönemin kapsamı neoklasik iktisadın dışında, Marksizm ile Alman tarihçiliğinin iktisadi düşünce alanında teşkil ettiği yerin öneminin ortaya konduğu zaman dilimidir (Tekeoğlu, 1995:167). Gelenek, görenek, kanun, haklılık, haksızlık gibi iktisat literatüründe önemli olan bu kavramların üzerinde duran etik ve kurumsal okulların ortaya çıkmasına ön ayak olan Alman Tarihçi Okulu Commons'un fikirlerinden yola çıkarak analizlerini yapmaktadır (Basılğan, 2010: 24-25).

Dolayısıyla iktisat biliminin diğer sosyal bilimlerle olan tarihsel ilişkisi incelenmeli ve toplumsal bağlantıları ile beraber ele alınması gerekmektedir (Kazgan, 2004:185). Tarihsel olarak kurumsal iktisadın gelişimi üç dönem halinde özetlenebilmektedir. Birinci dönem; kurumsal iktisadi düşüncenin ilk dönemini oluşturan Thorstein Veblen'in 1890 ile 1925 yılları arasındaki çalışmalarını kapsayan dönemdir. İkinci dönem; Veblen'in izinden giden C. Mitchell, John R. Commons ve John M. Clark'ın 1925 ile 1939 yılları arasındaki çalışmalarını konu almaktadır. Üçüncü dönem olarak; John K. Galbraith, Clarence E. Ayres ve G. Myrdal gibi günümüz kurumsalcılarının çalışmalarını kapsayan ve 1935'den bugüne kadar geçen süreci konu almaktadır (Tsuru, 1993: 71).

T. Veblen ve J. Commons tarafından temelleri atılmış olan kurumsal iktisat çalışmaları günümüze kadar gelişimini devam ettiren bir yapı olarak göze çarpmaktadır. Kurumsal iktisat, başlarda Neoklasik ve Marksist iktisat anlayışına alternatif fikirler üreten iktisadi düşünce akımı olarak ortaya çıkmıştır (Aktan ve Vural: 2006: 2). Bu düşünce akımına katkı sağlayan kendi aralarında karmaşık bir yapıya sahip olan grubun çalışmalarında bazı ortak ve üzerinde uzlaşmaya vardıkları konular bulunmaktadır. Bunlar, bireysel davranıştan ziyade genel bir bakış açısı ile bakarak deneysel gözleme dayalı konulara ağırlık vermişlerdir (Demirtaş, 2006: 44).

Hodgson (2000), "Kurumsal İktisadın Temeli Nedir" adlı çalışmasında beş temel unsurun kurumsal iktisadın yöntemini ortaya koymaktadır:

1. Kurumsal iktisatçılar teorilerini açığa çıkarmada hevesli olmalarına karşın, politik olarak önerilerini ifade etmemektedirler.

2. Kurumsal İktisat, kurumlar ve bireyler üzerindeki araştırmalarını zenginleştirmek için diğerk sosyal bilimlerinin çalışmalarından da faydalanmaktadır.

3. Her ekonominin anahtarı olan kurumlardır. Bu yüzden iktisatçılarının birincil görevi, kurumların kurumsal değişim sürecinin takip edilmesi gerektiğini ortaya koymaktır.

4. Ekonomin sürekli değişim içerisinde olduğundan, teknolojik değişimlerin ekonomiye etkilerinin nasıl yansıyacağının açıklaması gerektiğini ifade etmektedir.

5. Bireylerin çıkarları kurumsal dūřınceyi etkilemez. Bireyler istem dışı olarak kurumların oluşumunda etkili olduklarının farkında değildirler. Kurumları oluşumu bireyleri etkiler ve bireylerin davranışları kurumlar etrafında şekillendiği görülmektedir (Hodgson, 2000: 318).

Veblen'in 'Why is Economics not an Evolutionary Science? (İktisat Neden Evrimsel Bir Bilim Değildir?) (1898) eseriyle kabul edilen, Kurumsal İktisat'ın neoklasik iktisadın tümdengelimci yöntemlerine karşı bir görüşle, yirminci yüzyıl başlarında ABD'de gelişmeye başladığı görülmektedir (şenalp, 2007: 49; nder, 2017: 220-221). Kurumsal iktisadın yerleşik iktisada yönelttiği eleştireler neticesinde, toplumdaki belirsizliği azaltan kurum kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu bakımdan yerleşik iktisada bir takım önermeler getirerek, kurumsal iktisadın temel çizgileri ortaya konmaktadır. Bu temel nermeler:

1. İktisadi davranışlarla kurumsal çizgi arasındaki etkileşim sonucu, bireylerle iktisadi üzümlerin etkileşimine evrimsel bir yaklaşım gerekmektedir.

2. Evrimsel yaklaşımındaki vurgunun, teknolojik ve kurumların durumlarındaki rolüne göre yapılması gerekmektedir.

3. Toplumsal kuralların oluşumu, bireylerin ve iktisadi yaşamda var olan çatışmaların ekseninde oluştuğu vurgusu yapılmaktadır.

4. Bu iktisadi olaylardaki çatışmaların bir düzene kavuşturulması toplumsal kuralların oluşturularak denetimlerin yapılması gerekmektedir (şenalp, 2007: 50-51).

Bu temel çizgiler ışığında, evrimsel iktisat sürecinde; ekonomik çıkarların belirleyicisi olarak kültürel büyüme süreci ifade edilmektedir. Bir başka ifade ile evrimsel iktisat süreci ekonomik kurumların oluşumunda birikimli bir teori söz konusudur (Veblen, 1898: 393). Dolayısıyla evrimsel iktisat sürecinde, toplumsal gelişmeler, iktisadi davranışlar, toplumsal kurallar ve kurumların etkileşimi göze çarpmaktadır.

1.2. KURUMSAL İKTİSATTA KURUM KAVRAMI

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinden biri olarak gösterilen kurumsal farklılıkları anlayabilmek için öncelikle kurumların nasıl tanımlandığına hangi unsurlardan oluştuğuna bakılması gerekmektedir (Dumludağ, 2014: 18). Bunun yanında insan davranışlarının belirlenmesinde kurumlar bütünü yer almaktadır. Kurumsal yapı ve insan davranışlarının birlikteliği ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesinde etkin rol oynamaktadır (Polanyi, 2010: 18).

İktisat bilimi, toplumda bir arada yaşayan insanların birbirleri ile olan bağlantılılarını şekillendiren ve insanların ortaya koyduğu sınırlandırmaları içeren kurumların çıkışını ve insanların kararlarını beraber ya da ayrı ele almaktadır. Kurumsallaşma sürecinin gelişimi ile iktisat bilimi de bir dönüşüm sürecine girmiştir. Kurumsallaşma süreciyle kurum niteliğinin kazanımı ve kurumların devamlılığının sağlanması kurumsallaşma olgusu ile ortaya çıkmaktadır (Kimberly, 1979: 437-442). Bireylerin kararlarından ziyade içinde yaşanılan toplumun kendine has kural ve kaideleri ile kurum yapısı şekillenmektedir. Bu açıdan bakıldığında kurum kavramını analiz eden kurumsallaşma, kurumsal değişim olgusunu da yaratmaktadır (Boons ve Strannegard, 2000: 7-15). Bu durum kurumsallaşma ile iktisadın ilişkisinden yeni bir iktisadi yaklaşımın açığa çıkmasına temel oluşturmaktadır.

Kurumsal iktisat literatüründe kurum kavramı birçok iktisadi düşünür tarafından farklı açılardan tanımlanmıştır. Kurumsal bakış açısındaki kurum tanımlanması, bireyler arasındaki etkileşimi şekillendiren, aynı zamanda bireyler tarafından oluşturulan kurallar ve sınırlamalar olarak tanımlanmaktadır (Şenalp, 2007: 47). Dolayısıyla kurumsal iktisadın gelişim sürecinde yaşanılan coğrafya ve topluma

göre farklılık gösteren bireylerin oluşturduğu kurallar ve sınırlamaların ağırlık merkezinde kurumların yer aldığı görülmektedir.

Veblen'in kurumsal iktisadi düşünceye katkısı sonucu kurum kavramı önemli bir yer teşkil etmektedir. Veblen'in düşünceleri, heteredoks iktisatçıları etkilemiş ve Kurumsal İktisat'ın temel düşünce kurucusu olarak Veblen kabul edilmektedir (Savaş, 2000: 648). Veblen'e göre (1898: 132) kurum, "toplumdaki bireylerin düşünce alışkanları etrafında oluşan ilişkiler" olarak tanımlanmaktadır. Bu noktada Veblen "kurumsal değişimin arkasında hangi unsurlar yer almaktadır? sorusunu yanıtı: "çağdaş sanayi toplumunda, kurumların yeniden dizayn edilmesi iktisadi döngünün gereği" biçiminde cevaplamaktadır" (Parada, 2001: 50).

Kurumlar, oyunun kuralları etrafında toplumdaki etkileşimi şekillendiren, insanların oluşturduğu sınırlandırmalardır (North, 2002: 9). North'a (2002) göre kurumlar, insanlar arasındaki rekabeti belli bir yapıya getirmek için topluma siyasi, ekonomik fırsatlar sunabilmektedir. Bu yüzden toplumdaki dönüşümü anlamının kilit noktasının kurumların var oluş sürecinden geçtiğini ifade etmektedir. Kurumların var oluş süreci, insanların etkileşimi sonucu ortaya çıkan belirsizliği azaltmayı amaçlamaktadır (North, 2002: 38). North (2002) bu belirsizliği toplumun içinde bulunduğu ortama göre şekilleneceğinden hareketle, bireylerin iletişiminin kurallar etrafında sınırlandırılacağını belirtmektedir.

Bilişsel yeteneklerin bir parçasını oluşturan, "alışkanlıklar, araç ve yöntemler, değerler ve kurallar", iktisadi bireylerin etkileşimi vasıtasıyla kurumları oluştururken, kurumlarda davranış ve alışkanlıkları geliştirerek bunları toplumdaki yeni bireylere aktararak bireylerin eylemlerini şekillendirmektedir (Hodgson, 1998: 167-180; North, 2002: 10).

Kurumlar, birbirleriyle bağlantılı sosyal aktörlerin kümelerinin motivasyonlarını ve davranışlarını şekillendirmede güçlü etkilere sahip, paylaşılmış beklentilerin, kabul edilmiş varsayımlar, normlar ve etkileşim alışkanlıklarının sistematik kalıplarıdır (Chang ve Evans, 2005: 99). Chang ve Evans'a (2005: 102-104) göre, kurumlar hakkında üç ana görüş bulunmaktadır. Bunlar:

1. Kısıtlamalar olarak kurumlar: Ana akım iktisatçılar genellikle kurumları, verimsiz katılık oluşturan serbest piyasaların doğal düzenini kısıtlamaları olarak algılamaktadır. Bu söylemi Yeni Kurumsal İktisatçılar, kurumları “kısıtlamalar” olarak ifade etmektedir. (Douglas North, Oliver Williamson vd.).

2. Sağlayıcılar olarak kurumlar: Ana akım iktisadın dışında, kurumlar doğal olmayan güçler olarak görülmektedir. Bu bağlamda kurumları kısıtlamalar yerine araçların etkinleşmesi olarak görmek daha uygun olacaktır.

3. Kurucu olarak kurumlar: Kurumların kurucu olma özelliği sembolik boyutundan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu sembolik boyutunda kurumlara tabi olan insanların değerleri ve dünya görüşleri yer almaktadır.

Hodgson (2006) kurumların bir takım özelliklere sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu kurumların kendine has bir takım özellikleri:

1. Kurumlar kendi sınırlarını çizip, bu sınırların dışında olan diğer kurum dışı olanları fark etmektedir.

2. Kurum şemasında görev ve sorumlukların kimde olduğu belirtilmektedir.

3. Kurumdaki görev ve yetki silsilesi, kurum içi ve dışında kimde olacağı belirtilmektedir (Hodgson, 2006: 9).

1.3. KURUMSAL İKTİSATTA YOL AYRIMI

1.3.1 Eski Kurumsal İktisat

Kurumsal iktisat terimi XX. yüzyıl başlarında 1919’da Walton Hamilton tarafından American Economic Association toplantısına kadar uzanmaktadır. Bu tarihten önce yapılan çalışmalar olmasına karşın, bu akıma bir isim konulması bu döneme aittir (Rutherford, 2000: 279). Eski kurumsal okulun öncüleri olarak, T. Veblen, J. R. Commons ve W. C. Mitchell gibi iktisatçılar gelmektedir (Hodgson, 2000: 317). Bu gelişmeler ışığında, Eski Kurumsal İktisat’ın saç ayaklarından birisini Veblen’in kurumların evrimi üzerindeki düşünceleri, diğerini ise Commons’un bireylerin davranışları ile kurallar bütününden oluştuğu görülmektedir (Aktan ve Vural, 2006: 21).

Kurumsal İktisat, Neoklasik iktisadın ortaya koyduğu gibi, nokta-zamanlı denge çözümleri ortaya koymasına rağmen, insan davranışlarını, toplumların değişen yapısını, kurumlar üzerine kurulu süreç- zamanlı bir ekonomik anlayış ile ele alması bakımından farklı özellikler göstermektedir (Chavence, 2009: 17-18).

Kurumsal iktisadın temel özellikleri şu şekilde belirtilmektedir:

1. Modern kapitalizmin değişen kurumsal yapısının analizi
 2. Neoklasik iktisada getirilen eleştirel yaklaşım
 3. Sosyo-ekonomik sorunların çözümünde kamu politikalarının geliştirilmesi
 4. Matematik modellemelere karşı yeni ampirik çalışmaların geliştirilmesi
- (Fusfeld, 2000: 257) bakımından kurumsal iktisat neo klasik iktisada alternatif çözümlemeler sunmaktadır.

Eski kurumsalcılar, neoklasik iktisat yaklaşımındaki rasyonel iktisadi etmenlerin tamamen bir kenara bırakılmasını ve bu iktisadi davranış etrafında kültürel bağlam çerçevesinde oluştuğunu varsayan bir düşünce ağı ortaya konulmasını ifade etmektedir. Bunun aksine yeni kurumsalcılar neoklasik yaklaşımı tamamen terk etmek yerine rasyonel tercih üzerine kurulu eleştireler getirme yönünde düşünceler ortaya atmaktadırlar (Demir, 1996: 68).

1.3.2. Yeni Kurumsal İktisat

Kurumsal iktisadın farklılaşmasının altındaki esas neden olarak neoklasik iktisada bakış açısı olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Yeni Kurumsal İktisat kavramı, Oliver Williamson 1975'deki "Piyasalar ve Hiyerarşiler: Çözümleme ve Antitröst İçerimler" (Market and Hierarchies: Analysis and Antitrust Implications) adlı çalışmasından sonra tanınır hale geldiği görülmektedir. Yeni Kurumsal İktisat kavramını ilk kullanan Williamson olmasına karşın, söz konusu iktisadi düşüncenin fikri temelleri Ronald Coase'nin 1937'deki "Firmanın Doğası" (The Nature of The Firm) adlı çalışması ile D. North'un çalışmaları yeni kurumsal iktisadın genel hatlarını oluşturmaktadır (Klein, 1999: 457; Kirsten ve Kherallah, 2001: 2; Aktan, 2008: 182; Şenalp, 2007: 60).

Çok yönlü, geniş ve başarılı bir yazına sahip olan Yeni Kurumsal İktisat, neoklasik iktisat düşüncesini tamamıyla eleştirip göz ardı etmemiştir. Bunun yerine ilgi duyduğu birtakım varsayımlarını analiz ederek iktisadi düşüncesini temellendirmekte ve bu yönüyle de Eski Kurumsal İktisat'tan farklı bir yol izlemektedir. Yeni Kurumsal İktisat, neoklasik iktisadın tam rekabet, kıtlık gibi kabullenen ancak rasyonalite tam ve mükemmel bilgi gibi varsayımlarını reddederek sınırlı rasyonalite, işlem maliyetleri, mülkiyet hakları, eksik bilgi fırsatçılık, belirsizlik gibi farklı yeni bir terminoloji ve metodolojik çerçeve oluşturarak başarılı bir literatür elde etmiştir (Çetin, 2012: 44; Çetin, 2016: 16-18; Ağır ve Gökatalay, 2017: 194-195)).

Yeni Kurumsal İktisada yapılan katkılar neticesinde temel unsurlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Aktan, 2008: 183-184; Coase, 1998: 72-74; North, 2002: 51-72; Şenalp, 2007: 70):

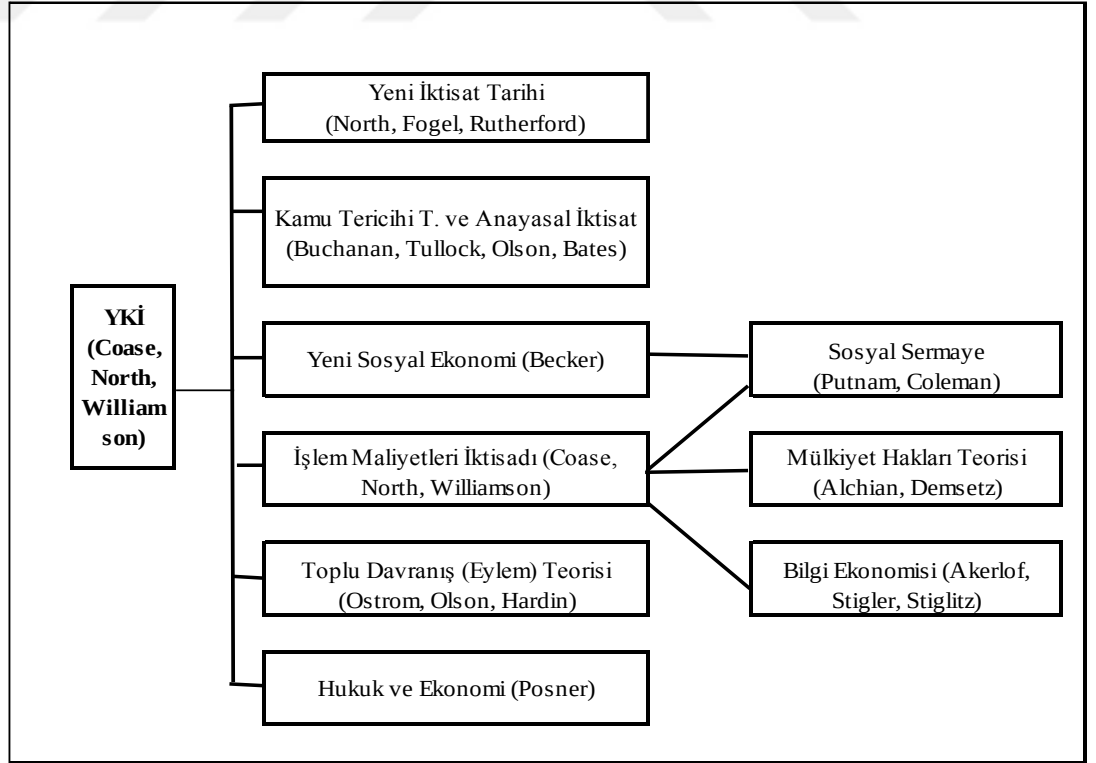
1. Yeni kurumsal iktisat diğer sosyal bilimlerin katkısı ile içerisinde birçok düşüncenin doğmasına katkı sağlamıştır.
2. Yeni kurumsal iktisatçılar iktisadi kararların oluşmasında etkin olan kural ve kurumlar üzerine yoğunlaşmaktadır.
3. Yeni Kurumsal İktisat, kurumsal düzenlemeler ve yönetim yapıları üzerine odaklanmaktadır.
4. Toplumdaki belirsizliği azaltmada rol oynayan kurumları, formel ve enformel olarak ele almaktadırlar.
5. Sosyal düzeni inşa eden kural ve kurumların bireyler tarafından oluşturulduğunu savunan rasyonalizm etrafında geliştirmişlerdir.
6. Yeni kurumsalcılar tam bilgi, işlem maliyetleri ve mülkiyet hakları gibi varsayımları Neoklasik iktisatçılardan daha detaylı bir biçimde ekonomik analizlerinde kullanmaktadırlar.
7. Yeni kurumsalcılar, devlet müdahalesinin olması gerektiğini savunan görüşleri bağlamında, Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat yaklaşımını ortaya çıkarmışlardır. Dolayısıyla yeni kurumsalcılar makro düzeyde kurumsal düzenlemeleri mikro düzeyde kurumsal çerçeve temelli görüşler üzerinde odaklanmışlardır.

8. Yeni kurumsal iktisadi düşüncede Adam Smith'in görünmez eli görüşüne karşı John Kenneth Galbraith tarafından oluşturulan dengeleyici güç (countervailing power) görüşü ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre ekonomide oluşan bir aksaklıkta dengeleyici güç süreci normale dönüştürecektir.

9. Bireylerin durumlarının belirlenmesinde sosyal kurumlar önemli bir konuma sahiptirler. Bu kurumlar fiyat teorisini açıklayan incelemelerinde kullandıkları sınırlandırmaları barındırmasının yanında bu kurumların kökenlerinin ve niteliklerinin açıklanmasını da kapsamaktadır.

Yeni Kurumsal İktisat kendi içerisinde birçok sosyal bilimi de konu alması bakımından geniş iktisadi düşünce sisteminin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda, Virginia, Freiburg, Avusturya okulları gibi kurumlar ve kuralların fikirleri Yeni Kurumsal İktisadi düşüncenin köklerini oluşturmaktadır. Bunun yanında, Yeni Kurumsal ekol diğer sosyal bilimlerin katkıları ile beraber kendi içerisinde farklı birçok alt disiplinin doğuşuna da katkı sunmaktadır (Doğan ve Kurt, 2016).

Şekil 1: Yeni Kurumsal İktisat Okulunun Dalları

Kaynak: (Khirsten ve Kherallah, 2001: 7).

1.3.2.1. Yeni Kurumsal İktisadın Dalları

Yeni Kurumsal İktisat üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde bir takım alt iktisat okul dallarına ayrıldığı görülmektedir. Bu iktisat okulları; Yeni İktisat Tarihi (North, Fogel Rutherford), Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat (Buchanan, Olson, Bates), Yeni Sosyal Ekonomi (Becker), İşlem Maliyetleri İktisadı (North, Coase, Williamson), Mülkiyet Hakları Teorisi (Alchian, Demsetz) Bilgi Ekonomisi (Akerlof, Stiglitz, Stigler), Toplu Davranış (Eylem) Teorisi (Olstrom, Olson, Hardin), Hukuk ve Ekonomi (Posner) ve Sosyal Sermaye (Putnam, Coleman) olarak iktisat yazınında yer almaktadır.

1.3.2.1.1.Yeni İktisat Tarihi

Yeni İktisat Tarihi, iktisat literatüründe Kliometri olarak ifade edilmektedir (Goldin, 1995:191). İktisat tarihinde matematiksel teorilerin ve istatistikî verilerin toplumsal olayların açıklanmasında yardımcı olacağını açıklamaya çalışan bir yaklaşım olarak yer edinmektedir (Scheiber, 1969: 385). Ben Fine (2002), Yeni İktisat Tarihi'nin "iktisadi emperyalizm" deyiimi ile özdeşleştiğini ifade etmektedir. Daha önce iktisatta bağımsız alanlar yöntemsel bireyciliğin giderek artmasıyla "yeni iktisat tarihi" alanında önemli bir yer edindiği görülmektedir (Fine, 1999: 77). Yeni İktisat Tarihi alanında tartışma yaratan noktaların başında 1964'de Fogel'in ABD'deki demiryollarının iktisadi büyüme üzerindeki etkisini anlatan çalışması gelmektedir. Sanayi devrimi sonucu pamuklu dokuma, buhar makinesi gibi gelişmeleri ekonometri yöntemleri ile açıklamaya çalışan çalışmalar yeni iktisat tarihinin kapsamına konu olduğu görülmektedir (Kaymak, 2006: 57). Bu bakımdan yeni iktisat tarihi çalışmalarını farklılaştıran unsur olarak toplumsal faktörleri analizlerine dâhil ederek kurumsal değişiminin dinamiklerini açıklamaya çalışmaktadır (Grief, 1997: 400).

1.3.2.1.2. Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat

Yeni Kurumsal İktisadın alt dallarından biri olan Kamu Tercihi Teorisi, politika bilimi ve ekonomi arasındaki ilişkiyi, iktisadın kullandığı yöntemlere göre politika biliminin ekonomik analizine dâhil ederek açıklamaya çalışan bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (Mueller, 1976: 395; Buchanan, 1984: 11; Savaş, 1997: 59;

Hepaksaz, 2007: 89). Bu disiplinin gelişiminde önemli rol oynayan James M. Buchanan, iktisat ve politika bilimi arasındaki ilişkinin farklı açılardan ele alınması gerektiğine vurgu yapan ve ortaya çıkarmaya çalışan bir disiplin olarak nitelendirmektedir (Aktan, 1994: 131). Kamu Tercih Teorisinde, iktisat bilimi kapsamında geliştirilen araç ve metotlar siyasal karar alma sürecine uygulanmaktadır. Kamu Tercih Teorisi bu süreci bir mübadele süreci olarak ele almakta ve bunun pozitif analizini yapmaya çalışmaktadır (Aktan 2002: 3; Hepaksaz, 2007: 90). Kamu tercihi teorisi ve politik bilimin inceleme alanları; siyasete konu olan seçim, seçmen, devlet gibi alanları kapsamaktadır (Buchanan, 1985: 243)

Kamu Tercih, Pozitif Kamu Tercih ve Normatif Kamu Tercih olarak iki sınıflandırmaya ayrılmıştır. Pozitif Kamu Tercih Teorisi, gerçek hayattaki siyasal kuralların yapısını ve siyasal karar alma sürecinde rol alan bireylerin (seçmen, politikacı, bürokrat ve özel çıkar grupları) sergiledikleri davranışların iktisadi analizi ile ilgilenmektedir. Oylama kuralları, bürokrasinin yapısı ve işleyişi, çıkar grupları gibi konular bu teori kapsamında incelenmektedir. Normatif Kamu Tercih Teorisi ise, toplum tercihlerini en iyi şekilde açıklayacak oylama kurallarını incelemektedir (Aktan, 2008: 84). Bu iki teori, oylama kurallarını, temsil ve seçim rekabetini, bürokrasi ekonomisini, çıkar ve baskı gruplarını, optimum oylama yöntemlerini, politik konjonktür hareketlerini yeni teoriler şeklinde analiz etmektedir.

Kamu Tercih Teorisi, oyunun kurallarına aykırı davranışlar sonucu ortaya çıkan politik yozlaşmaya karşı Anayasal İktisat Teorisini önermektedir. Bu teoride devletin nasıl olması gerektiği ve sınırlarının belirlenmesi gerektiği savunulmaktadır. Anayasal iktisat teorisi, temel, siyasal, ekonomik gibi hak ve özgürlüklerin anayasalar tarafından belirlenmesi gerektiği düşüncesini savunmaktadır (Hepaksaz, 2007: 93). Anayasal iktisat, kamu tercihi teorisine göre kendine daha dar bir inceleme alanı seçmiş ve politik davranışları sınırlayan anayasal hükümlerin nasıl olması gerektiği hususunda yoğunlaşmıştır.

1.3.2.1.3.Yeni Sosyal Ekonomi

Yeni Sosyal Ekonomi, Gary Becker'in hane halkı ekonomisi analizini konu alan ev ekonomisi kapsamında, hanedeki bireyler tarafından ortaklaşa alınan kararları

inceleyen yaklaşım olarak göze çarpmaktadır (Doğan ve Kurt, 2016: 119). Bu yaklaşımda, giderek artan sosyal davranış ve bağlantıların ekonomik davranış ve örgütlenmeleri açıklamada yardımcı olacağı kabul edilmektedir (Khirsten ve Kherallah, 2001: 9; Pollak, 2003: 120). Bu bağlamda Yeni sosyal ekonomi yaklaşımının oluşumunda bireysel alınan kararların değil, tüm aile fertlerinin aldığı kararların temel alındığı soysa-kültürel kurumsal oluşum olan hane halkı kararlarının daha detaylı incelenmesi gerekmektedir (O'hara, 2000: 3; Chiappori ve Lewbel, 2014: 6).

1.3.2.1.4. İşlem Maliyetleri İktisadı

Ronald Coase tarafından oluşturulan işlem maliyetleri kavramı kurumsal iktisat yazınında geniş yer bulmaktadır. İşlem maliyeti, mülkiyet haklarının bir ekonomik araçtan diğerine devredilmesinde kullanılan maliyetleri kapsamaktadır (Pejovich, 1999:167). İşlem maliyetleri iktisadın başlangıcı Coase 1937 yılındaki Firmaların Doğası (The Nature Of The Firm) adlı çalışması ve beraberindeki Williamson'ın Coase'nun düşüncelerinden etkilenecek 1975-1979 yıllarındaki çalışmalarına dayanmaktadır (Robins, 1987: 69). Yeni Kurumsal İktisada göre kurumsal değişimin belirleyicisi olarak işlem maliyetleri görülürken işlem maliyetlerinin belirleyicisi de (denetleyen) kurumsal yapı olarak gösterilmektedir. Bu bakımdan kurumsal değişime yön veren denetleme sürecinin belirginleşmesinde ve analizinde işlem maliyetleri etkili olmaktadır (Çetin, 2007: 43). İşlem maliyetleri iktisadı, kurumsal organizasyonlar ya da kurumsal yapılar arasındaki işlemleri, ağırlık merkezine alarak kurumsal organizasyonun değişim sürecini ortaya koymaktadır (Williamson, 1985).

1.3.2.1.5. Mülkiyet Hakları Teorisi

Yeni Kurumsal iktisadi düşüncede mülkiyet hakları önemli bir yer tutmaktadır. Mülkiyet, herhangi bir kıt mala sahip olmayı, sahip olunan bu kıt malı kullanmayı ve birbirlerine devretmeyi, kendi rızası olmadan birbirlerinin o kıt kaynağı kullanmalarına mani olmayı içeren bireyler arasındaki ilişkileri içermektedir (Jasay, 2004:1; Pejovich, 1999:167). Bir belirsizlik durumlarında mülkiyet hakları, bir ekonomide işlem maliyeti ve dışsallığın olduğu durumlarda devreye girmektedir. (Demsetz, 1967: 348). Mülkiyet haklarının tanımlanmasında ve korunmasında

ekonomik gelişmeler paralel gitmektedir. Dolayısıyla kurumların değişimi mülkiyet haklarının korunmasına ve tanımlamasına bağlı olarak ilerleyeceği görülmektedir (Oğuz, 2005: 76-77).

1.3.2.1.6. Bilgi Ekonomisi

Bilgi ekonomisi, iktisat literatüründe işlem maliyetleri ve mülkiyet hakları iktisadı ile iç içe geçmiş durumdadır. Bu akımın öncüleri Akerlof, Stigler, Stiglitz, 1960'lı yıllarda çalışmaları ile bilgi ekonomisine yön verdikleri görülmektedir (Doğan ve Kurt, 2016: 122). Bu bağlamda bilgi ekonomisi, mülkiyet hakları ile kuvvetlendirilip işlem maliyetlerini minimize etmeyi hedeflemektedir (Stiglitz, 1999:3). Bu noktada mülkiyet haklarının oluşmasında piyasada oluşan asimetrik bilginin piyasa dengesini bozduğunu ve bilginin elde edilmesinde maliyetli olduğu gösterilmektedir. Stigler'e göre (1967), bilginin sağlanması konusunda mülkiyet haklarının garanti altında olmasını kurumsal yapının varlığına bağlanmaktadır (Stigler, 1967: 288). Bilgi asimetrisini "limon teorisi" görüşü ile destekleyen Akerlof, piyasada oluşan alıcı ve satıcı arasındaki bilgi farklılıklarından kaynaklı yanlış seçimler olabileceğini ortaya koymaktadır (Akerlof, 1970: 488). Dolayısıyla bilgi ekonomisi, piyasada oluşan asimetrik bilgi ağı piyasada yanlış tercihler alınabileceğini göstermektedir. İçerdiği çözüm yolları ile birlikte mülkiyet haklarının kurumsal yapı ile garanti altına alınarak piyasa etkinliğini sağladığı bilinmektedir.

1.3.2.1.7. Toplu Davranış (Eylem) Teorisi

Toplu eylem teorisi, Olson'un çalışmalarındaki toplu halde yaşayan bireylerin davranışlarını konu almaktadır (Doğan ve Kurt, 2016: 121). Kamu mallarında bedavacılık sorununun görüldüğü durumlarda ortaya çıkan dışsallıklar sonucu bireylerin davranışları toplum eylem teorisinin inceleme alanlarını oluşturmaktadır (Kirsten ve Kherallah, 2001: 10). Olson'a göre birey hayatın her alanında kar ve zarar hesabı yapan bir çıkarıcı olarak tasvir edilmektedir. Buradan Olson'un teorisinde çıkar grubu düşüncesi tüm kolektif eylemlere nüfuz etmektedir (Çetinkaya, 2015: 31).

Olson'un 1965'deki Kollektif Eylemin Mantığı (Logic of Collective Action) çalışmasında, toplu eylem teorisindeki başarının temel belirleyicisinin, grupların aynı amaç etrafında birleşmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu bakımdan büyük grupların

aynı amaçlar etrafında birleşmesi kamusal malların kullanımı sorununa çözüm sağlayacaktır (Olson, 1965: 2). Diğer taraftan Hardin Ortak Malların Trajedisi (Tragedy of the Commons) çalışmasında kamu malları kullanımında toplu davranışların nasıl olduğunu incelemiştir. Kamu malları kullanımında farklı çıkar grupları kullanımı bakımından, kamu mallarının kullanımında kurumsal düzenlemenin gerekli olduğunu belirtmiştir (Hardin, 1968: 1244).

1.3.2.1.8. Hukuk ve Ekonomi

Toplumlar ve kurumlar tarihsel süreç içerisinde varlıklarının devamı için ekonomik sistemlerini hukuk temeli üzerine kurdukları görülmektedir. Bu nedenle hukuk ve ekonomi, tarihsel gelişimin içerisinde toplumlar ve kurumlar üzerindeki etkileşiminin hangi faktörlere bağlı olarak ortaya çıktığı incelenmektedir (Mercuro ve Medema, 1997: 3). Mülkiyet hakları, sözleşmeler ve kanun gibi hukuki normlar tüm toplum içerisindeki bireyleri ve kurumları ilgilendiren ekonomik kararların alınmasında etkili olan süreçler olarak göze çarpmaktadır (Doğan ve Kurt, 2016; 122; Baykal, 2008: 77) İktisatçıların ‘iktisadi ajan’ olarak tarif ettiği öznelerin hareket alanı esas olarak hukuki tanımlarla ifade edilmektedir (İnsel, 2005: 39). Bu bağlamda Posner, ekonomi ve hukuk ilişkisinde alınan ekonomik kararların oluşturduğu ekonomik maliyetin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Posner, 1974: 6). Dolayısıyla hukuk ve ekonomi bilimi, bireylerin ve kurumların ekonomik kararlarının belirlenmesinde ve toplumların toplumsal kuralların şekillenmesinde etkin rol oynadığı görülmektedir.

1.3.2.1.9. Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye tartışması, geçen yüzyıllar içinde birçok sosyal bilimlerden tarafından önemle üzerinde durulan bir araştırma sahası olarak göze çarpmaktadır. Sosyal sermaye kavramının gelişiminin öncülerinden olan Pierre Bourdieu (1973-1983), James Coleman (1988-1990) ve Robert Putnam’ın (1995) araştırmaları neticesinde ön plana çıkmıştır. Bu araştırmalar ışığında; Coleman’ın sosyal sermayesinde, insan ilişkilerinin beklentilerini kapsayan ve toplumsal yapılardan oluşan kaynaklar şeklinde açıklayarak, kavramı uygun normlara eşlemesi bakımından kavramlaştırmıştır (Coleman, 1990: 321; Çelik, 2014: 267; Field, 2008: 28). Diğer taraftan, Bourdieu’nun sosyal sermaye kavramı, sürekliliği olan toplumsal ilişkilerin

derinliğine ve potansiyel kaynaklarının tamamını elde tutan bir grup üyeliğe bağlı esas olan kişilerin çıkarlarını savunan bir referans sağlayan ayrıcalıklar kümesi olarak tanımlanmaktadır (Bourdieu, 1986; Bourdieu, 2010: 61-63; Field, 2008: 23; Fine, 2011: 101; Göker, 2014: 283; Tüysüz, 2011: 11; Jourdain ve Naulin, 2016: 107). Son olarak, Putnam'ın sosyal sermaye kavramında, vatandaşlık olgusundan hareketle sosyal bağlantıların sivil katılım performansının artırması yönüne vurgu yaparak, toplumsal birlikteliği, güvenilirliği, işbirliği ve uyumu bakımından sosyal aktörlerin gücüne değinmektedir (Putnam, 2000: 18; Putnam, 2010: 124; Field, 2008: 43; Hurrelmann vd., 2006: 221; Tüysüz: 2011: 14). Toplumsal düzenin içinde var olan fırsatlar ve eşitsizliklerden kaynaklı avantajlı ve dezavantajlı grupların üzerinde etkisi olan sosyal sermaye, bireylerin kurduğu sosyal ilişkiler bağlantısı aracılığıyla oluşan bir sınıfsal ayrıcalık konumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİ VE KURUMSAL GÖSTERGELER IŞIĞINDA KÜRESEL ENDEKSLERDEKİ TÜRKİYE GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİ

Kurumsal İktisadın ağırlık merkezinde yer alan kurumlar, iktisadi düşünce serüveninde farklı açılardan ele alındığı görülmektedir. Bu iktisadi düşünce tarihinde kurumlar birçok iktisatçı (Veblen, North, Williamson, Hodgson, Robinson ve Acemoğlu, Rodrik, Chang ve Evans, Pamuk) tarafından analiz edilmiş ve bugünde tartışılmaya devam eden çalışma alanı olarak etkinliğini korumaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmaların odağında kurumların değişim süreci üzerine politikalar geliştirdikleri görülmektedir. Kurumsal iktisatçılar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kurumsal değişim sürecini ölçen yönetim indeksleri için ekonomik araştırma merkezleri ve uluslararası kuruluşları oluşturdukları görülmektedir (Tridico, 2006: 197).

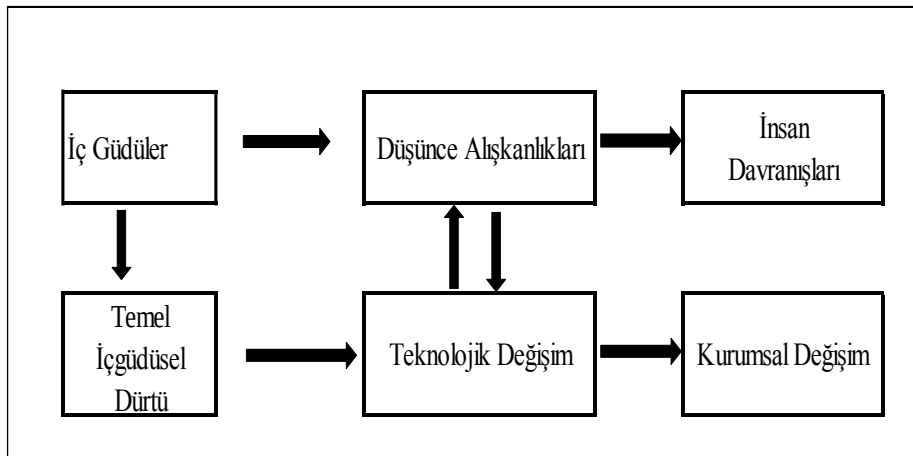
Diğer sosyal bilimciler kadar iktisatçıların da farklı ekonomilerin zaman ve mekâna bağlı olarak kurumsal değişimi anlamak için “kurumların önemi” üzerinde durulduğu görülmektedir (Aoki, 2008: 113). North’un deyimiyle kurumlar, oyunun kuralları etrafında toplanan ve toplumun şekillenmesinde etkin rol oynayan bir olgudur. İnsanlar arasındaki rekabeti belli bir yapıya kavuşturmak için, kurumlar topluma siyasi, ekonomik olarak fırsatlar sunabilmektedir. Bu yüzden toplumdaki dönüşümü anlamanın anahtarı kurumsal değişimi kabul etmekten geçmektedir (North, 2002: 9-13). Bu bağlamda, kurumsal iktisatçıların kurumsal değişime bakışı ve ekonomik hayatı anlamada neden önemli olduğu, kurumsal değişimin geri kalmışlığın yerine ilerici olmanın ölçütlerinin nelerden oluştuğunu anlamamıza yardımcı olacaktır

(Figart, 2017: 3). Bu gelişmeler ışığında; T. Bundy Veblen, Douglas North, Ha-Joon Chang ve Peter Evans, Şevket Pamuk, Dani Rodrik, Doran Acemoğlu ve James A. Robinson gibi iktisatçıların çalışmalarındaki kurumsal değişim sürecini irdelememiz gerekmektedir.

2.1.1. Thorstein Bunde Veblen'in Kurumsal Değişime Bakışı

Kurumsal iktisadın fikir öncülerinden olan ve gelişiminde aktif rol oynayan sosyal bilimciler arasında yer alan Veblen, kurumların değişim aşamasında teknoloji ve teknolojiye meydana gelen değişimin itici güç etkisi yarattığını dile getirmiştir. Veblen'in kurumsal değişime bakış açısı Şekil 2'de görüleceği üzere içgüdüler ve düşünce alışkanlıklarının kurumsal değişimin temelini oluşturduğu varsayılmaktadır. Veblen'e göre insan davranışlarının temelinde düşünce alışkanlıkları, düşünce alışkanlıklarının çıkış yerini ararken de, düşünce alışkanlıklarının temelinde içgüdülerin yer aldığını ifade etmiştir ve kurumların insan davranışlarının yönlendirilmesinde etkisinin büyük olduğunu belirtmiştir (Rutherford, 2001: 174). Zamanla düşünce alışkanlıkları da değişime uğrayarak temelinde yer alan içgüdüsel dürtüler aracılığıyla teknolojik değişime katkı yapmaktadır. Ayrıca kurumlar toplum etkinliklerinin gelecek kuşaklara aktarılmasını da sağlarlar ve bu doğrultuda kurumlar, toplumun maddi koşullarını belirleyecek olan teknolojik ilerlemenin alt yapısını oluştururlar (Dinar, 2013: 52).

Şekil 2: Veblen'in Kurumsal Değişime Bakışı

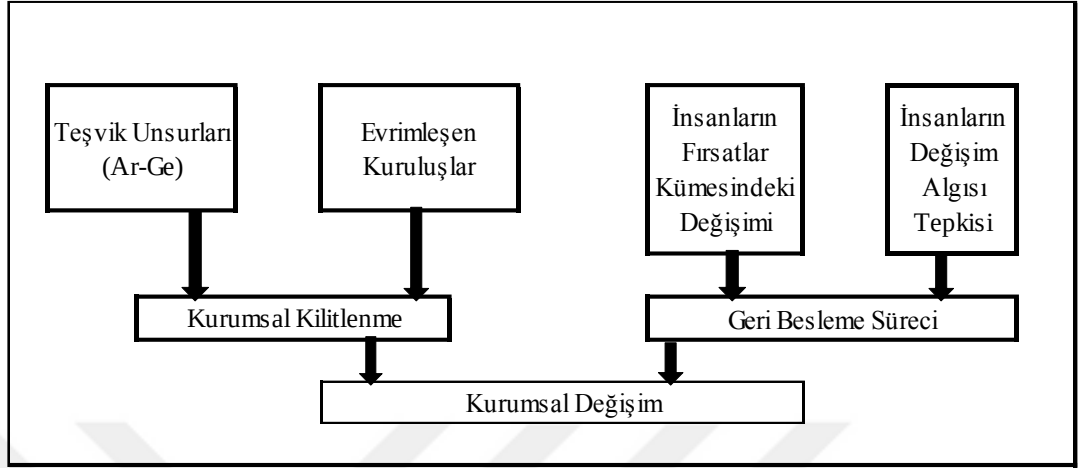
Kaynak: (Demir, 1996: 93-100'den akt. Aydemir, 2013: 17).

Genel olarak Veblen'in düşüncelerinde; kurumsal değişim kavramı teknoloji temelli olarak yorumlanmıştır (Ata, 2009; 25). Veblen kurumsal alanda meydana gelecek olan değişimin teknolojinin değişmesiyle gerçekleşebileceğini öne sürmüştür. Veblen iktisadi gelişmenin devamlı kuvvetinin teknolojik gelişme ile oluşacağını ifade etmektedir. Ekonominin gelişmesinde kurumların sınırlayıcı etkisine karşılık teknolojik ilerleme daha olumlu ve hızlandırıcı bir rol oynamaktadır. Bunun sonucunda kurumsal değişim ve ekonomik ilerlemenin teknolojik değişimle sağlanabileceği görüşü ağırlık kazanmaktadır. Veblen, değişimde teknolojinin itici gücüne karşılık kurumların tutucu gücünün olduğu düşüncesinden yola çıkarak teknolojik değere öncelik vermektedir. Dolayısıyla teknolojinin itici gücü kurumsal değişimi sağlayarak teknoloji kurumsal değişim üzerinde anahtar rol oynamaktadır (Aydemir, 2013: 18-19).

2.1.2. Douglas North'un Kurumsal Değişime Bakışı

Kurumsal iktisatçılardan olan Douglas C. North kurumu, "bir toplumda oyunun kuralları; daha resmi bir dille, onlar insanların karşılıklı etkileşimlerini şekillendiren, insanlarca tasarlanmış sınırlayıcı kısıtlamalar" olarak tanımlarken, kurumsal değişimi ise; "tarihsel süreç içinde toplumların nasıl evrimleştiğini belirleyerek, tarihsel değişimi anlamının anahtarını oluşturduğu (North, 2002: 9)" biçiminde ifade etmektedir. Dolayısıyla kurumlar gündelik hayatımızı yeniden şekillendirerek hayatımızdaki belirsizlikleri azaltıcı etki etmektedir. North'a göre kurumların her ülke için farklılık gösterdiğini, iktisat jargonuyla ifade ettiğimizde, kurumların, bireylerin tercih kümelerini tanımladığını ve sınırladığını belirtmektedir (North, 2002: 10).

Şekil 3: North'un Kurumsal Değişim Süreci Belirleyicileri

Kaynak : (North, 2002: 15)

Bu gelişmeler ışığında North'a göre kurumsal değişime giden yolu; (i)- kurumlar ve bireyler (örgütler) arasında, kurumlar tarafından oluşturulan doğal yapıdan dolayı gelişen ilişkilerdeki süreklilik tarafından, (ii)- bireylerin algıladığı eleştiriler ve değişime tepkiler tarafından şekillenen geri besleme süreci, olarak ifade etmektedir. North'un kurumsal değişim sürecinin belirleyicileri arasında, teşvik unsurları ile zaman içerisinde yenilen kuruluşlar arasında etkileşim birincil etken olarak göze çarpmaktadır. İkincil etken ise, bireylerin fırsatlar kümesinin değişimi ve yaşadıkları topluma göre bu değişime verdikleri algı tepkisi gelmektedir (North, 2002: 15).

Kurumsal değişimin kaynağı, North'a göre, göreceli fiyatlardaki değişmelerle birlikte rekabet kavramıdır; buna göre, rekabet avantajı elde edebilmek için kurum ve kuruluşlar bilişime ve teknolojiye yatırım yaparak üretim ve tüketim gibi toplumun genel yapısal tavırlarında değişikliğe neden olmakta ve kurumsal değişimi ortaya çıkarmaktadır (Ata, 2009; 26; Şenalp, 2007: 75-78). Teknolojik ve kurumsal değişimin ekonomik devrimin temel anahtarları olduklarından dolayı birbirlerini beslemektedirler (North, 2002: 135). Bunun yanında North, yeni kurumsal iktisat tarihi penceresinde ekonomilerin başarı performansının, kurumsal değişim sürecine bağlı olduğunu belirtmektedir (Orhan, 2011: 70). Buradan hareketle, her toplumun kendine

özgü yapısı olduğundan, o toplumun kurumsal değişim süreci farklılık göstermektedir. Bu bağlamda bireylerin eylemleri hem kurumsal yapı ile sınırlanmakta hem de bu yapıyı kademeli olarak değişim sürecine sürüklemektedir (Mihçı, 2000: 495).

Kurumlar nasıl değişiyor? Bu kurumsal değişimle ilgili olarak North'un (2005: 59) tavsiyelerini göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Bu tavsiyeler:

1. Kıtılık ve rekabetin olduğu ekonomik ortamda kurum ve kuruluşlar arasındaki sürekli etkileşim kurumsal değişimin anahtarıdır.
2. Rekabet, kurumların varlığını devam ettirmesinde sürekli olarak bilgi ve beceriye yatırım yapmaya zorlamaktadır. Bu sayede bireylerin ve kuruluşların elde ettikleri bilgi ve beceri türleri, kurumları değiştirmekte ve alacakları kararlarda da değişimler yaratacaktır.
3. Kurumsal çerçeve, maksimum ödemeye sahip olmak için bilgi ve beceri türlerini yönlendirmesi sonucu teşvikler sağlamaktadır.
4. Algılamalar, oyuncuların zihinsel yapılarından türemektedir.
5. Kurumsal matriksde ekonominin kapsamının tamamlayıcıları ve ağ dışsallığı, kurumsal değişimi büyük ölçüde artırmakta ve patika bağımlılığı yapmaktadır.

2.1.3. Ha-Joon Chang ve Peter Evans'ın Kurumsal Değişim Anlayışı

“İyi yönetim” sloganı altında kurumsal değişim meselesinin son yıllarda kalkınma politikaları tartışmalarının merkezinde yer aldığı görülmektedir (Chang, 2016: 125). Chang (2016: 128), kurumsal değişim sürecinde gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülke deneyimlerinden tarihsel süreç içerisinde dersler çıkararak bir şeyler öğrenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sürecin öğrenilmesinde iyi yönetim paketi altında doğru kurumlarda ne olması gerektiği üzerinde önemle durulmaktadır.

Bu doğru kurumlar;

- (i) Demokrasi,
- (ii) Temiz ve Şeffaf Bürokrasi ve Yasama,
- (iii) Fikri Mülkiyet Hakları,
- (iv) Kurumsal Yönetişim Kurumları,

(v) Finans Kurumları olarak sıralanmaktadır (Chang, 2016: 126).

Kurumların değişimi ve oluşumunda, kurumların kısıtlayıcı, etkin ve verimli olup olmadıklarının belirlenmesi sorusu önem kazanmaktadır. Bu kurumsal formların oluşumunda kurumsal miras, atalet ve yol bağımlılığının etkili olduğu kabul edilmektedir (Chang ve Evans, 2005: 103).

Chang’a göre (2013) kurumların başlangıcına ve değişimlerine ilişkin farklı yaklaşımlar geniş anlamda etkinlik ve çıkar bazlı yaklaşım olarak ele alındığında kurumsal değişimin nedenleri ve sonuçlarının öğrenilmesinde yardımcı olacaktır. Etkinlik bazlı yaklaşımda, kurumlar piyasa mekanizması gereği kısa dönemde varlıklarını artırır görünse de uzun dönemde tasfiye olabileceği yani varlıkları ile kimsenin çıkarına hizmet etmeyen etkin olmayan kurumları ortaya çıkardığı görülmektedir. Çıkar bazlı yaklaşımda ise, kurumlar kurumsal değişime gittiğinde kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için politik açıdan yeterince örgütlenmiş çıkar gruplarına doğru hizmet ettiği anlaşılmaktadır. Bu sayede kurumsal değişimi destekleyecek siyasal destek var olduğu sürece kurumların hızlı değişeceği görüşüne inanılmaktadır (Chang, 2013: 626-630).

2.1.4. Şevket Pamuk’un Kurumsal Değişim Süreci

Ekonomistler ve ekonomik tarihçiler son 500 yıl boyunca kurumları ve kurumsal değişimi, farklı toplumların birbirinden farklı ekonomik performansları açıklamaya yardımcı kilit değişken olarak tanımlamışlardır (Pamuk, 2004: 225). Toplumdaki siyasal gücün dağılımı, ekonomik güç ve siyasal kurumlar tarafından sırayla belirlenmektedir. Farklı sosyal gruplar üzerinde güç dengesini elinde bulunduran siyasal güç, politik ekonomi ve politik kurumlar aracılığıyla ekonomik kurumların kilit noktası ve kurumsal değişim yönünün belirleyicisi olarak kabul edilmektedir (Pamuk, 2007a: 274).

Kurumsalcılar ve iktisat tarihçiler, kurumların hızlı bir şekilde değişmediğinin farkına vardılar. Geçmişten gelen kurumların günümüzdeki kurumlara etki ederek ekonomik sonuçlar üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Kısacası, geçmişin kurumları bugünün kurumlarında etkili olmaktadır. Ayrıca, kurumsal değişim meydana geldiğinde en verimli sonuçlarının görülmesinin aksine çoğu durumlarda

kurumlar kendi lehine fırsatları kısıtlama yönünde etkili olabilecek faaliyetlerden yana olma eğilimindedirler. Nadiren de olsa bazı toplumlarda kurumların değişimi ekonomik büyümeye katkı yapmaktadır. Benzer şekilde, kurumlar üretkenliğini sağlamaya dair destekleme faaliyetlerinde kaynak aktarımını bir gruptan diğer gruba kaynak aktarmak yerine kendisinin hayatta kalması adına destekleme yönünde eylemlerde bulunmaktadırlar (Pamuk, 2010: 18).

Pamuk (2007), genel olarak ekonomik kurumların seçimi konusunda çıkar çatışması olduğunu, politik ekonomide ve siyasi kurumlarda ekonomik kurumların kilit belirleyicisi olarak kurumsal değişimin yön belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Pamuk, 2007a: 297-298). Ekonomik kurumların nasıl belirlendiği ve ülkeler arasında farklılaşmanın neden kaynaklandığı yeterince anlaşılamamaktadır. Kurumsal ekonomi, bu tartışmalara kurumların belirleyicilerinin neler olduğu üzerine bir takım önermeler sunmaktadır.

Bu önermeler arasında en önemlileri;

- i) Coğrafya ya da kaynak imkânları,
- ii) Din ya da kültür,
- iii) Sosyal çatışma ya da politik ekonomi (Pamuk, 2010: 4; Pamuk, 2012: 43).

Dolayısıyla toplumların son 500 yıllık tarihlerine bakıldığında kurumsal değişimlerin her zaman iktisadi büyüme yönünde olmadığı, devletin sermaye birikimlerini korumak adına, birikimlere el koyarak iktisadi gelişmeyi engellediği görülmektedir (Pamuk, 2007b: 2).

2.1.5. Dani Rodrik'in Kurumsal Değişimi Süreci

Gelişmekte olan ülkelerin odak noktası, kurumları doğru anlamak üzerine şekillenmektedir. Kurallar dizisinin yokluğunda piyasaların çalışmadığı durumlarda kurumların nasıl daha etkin olması gerektiği üzerinde durulması önem arz etmektedir (Rodrik, 2008: 100). Kurumları doğru anlamak adına izlenecek yollar arasında kurumlara ilişkin yolsuzluğu azaltmak, düzenleyici aygıtı geliştirmek ve kurumsal yönetimi geliştirmek amacıyla olan yönetim programı, mülkiyet hakları ve hukukun üstünlüğü üzerinde çok güçlü ve belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmektedir (Rodrik, 2004: 10).

Kurumlar, mülkiyet hakları ve hukukun üstünlüğünün rolü etrafında odaklanmaktadır. Kurumlar, toplumdaki oyunun kuralları ve ekonomik davranışa karşı sergilediği tutumlar üzerine hareket etmektedir (Rodrik vd., 2002: 1). Rodrik (2009), hangi kurumlar önemlidir? sorusundan hareketle: Piyasaların kendi kendilerini oluşturmadıkları, düzenlemedikleri, istikrara kavuşturmadıkları ve yasaları belirleyemedikleri için kurumlara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır (Rodrik, 2009: 159-160). Bunlar mülkiyet hakları, düzenleyici kurumlar, makroekonomik istikrar kurumları, sosyal sigorta kurumları ve çatışma yöntemleri kurumlarıdır. İyi kurumların nasıl oluşturulacağına dair yol gösterici olan bu alternatif kurumların varlığı, bir toplumun ekonomik faaliyetlerinin organize edilmesinde birbirlerine rakip olmak yerine, sistemi sürekli kılan tamamlayıcı unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Dolayısıyla kurumların değişim sürecinde devlet ile piyasa, bırakınız yapsınlar ile müdahaleciliğin karışımı olarak kurumların nasıl edinilmesi gerektiği konusunda aktif rol oynamaktadırlar (Rodrik, 2009: 166).

Tablo 1: Dani Rodrik'in Kurumsal Değişim Süreci

Hangi kurumlar önemli?	İyi kurumlar nasıl edinilir?
Mülkiyet hakları	Kurumsal çeşitliliği kabul etmek
Makroekonomik istikrar kurumları	Kurum edinmenin iki tarzı; teknoloji transferi, yerel koşullara özgünlüğü
Sosyal sigorta kurumları	
Çatışma yöntemi kurumları	Bir üst kurum olarak katılımcı siyaset

Kaynak: Rodrik, 2009: 159-172.

Rodrik, kurumsal değişim sürecinde hangi kurumların önemli olduğunun belirlenmesi üzerinde durmaktadır. Bu kurumların belirlenmesinden sonra takip edilmesi gereken yol olarak iyi kurumlar nasıl edinilir? sorusu ile devam etmektedir.

Bu yollardan biri olan kurumsal çeşitliliği kabul etmek ilk sırada gelmektedir. Daha sonrasında kurum edinmenin iki tarzı olarak; teknoloji transferi ve bu teknoloji transferinin yerel koşullara özgü ve örtük olması olduğu gösterilmektedir. Son olarak ise, katılımcı siyaset gösteren kurumların kurumsal değişim süreci diğer kurumlara göre üst seviyede olduğuna işaret etmektedir (Rodrik, 2009: 159-172).

2.1.6. Daron Acemoğlu ve James A. Robinson'ın Kurumsal Değişime Katkısı

Ülkelerin başarısı ve başarısızlıklarının ardında, kurumların toplumsal davranış ve güdülerden etkilenmesi yatmaktadır. Toplumdaki bireysel yetenek her ne kadar önem taşısa da pozitif kuvvete dönüşebilmesi için kurumsal çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu yüzden, kurumların meydana getirdiği hukukun üstünlüğü ve mülkiyet hakkının güvence altına alınması, siyasal kurumların sürekliliği toplumun kurumlara duyulan güveninden endişe duymadıklarını göstermektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2015: 47).

Kurumsal değişim süreci farklı sosyal gruplar arasında çatışmaların yaşandığı politik güç kaybına karşı direnmelerin yaşanabileceği çatışmaları içermektedir (Acemoğlu vd., 2005: 551). Acemoğlu ve Robinson'a (2016) göre; politikalar ile kurumlar arasındaki temel fark kurumların süreklilikleri ve siyasal gücün geleceğini belirleme yetileri olarak görülmektedir. Bunun yanında, kurumlar, farklı grupların siyasal tercihlerinin hangi sosyal tercihlerde toplanacağını belirlenmesinde etkin rol oynamaktadırlar. Bu bakımdan kurumların devamlılığı ve gelecekteki gücünün tahsisini etkilemesi konusunda becerileri onları bir taahhüt aygıtı olarak değerli kılmaktadır. (Acemoğlu ve Robinson, 2015: 80; 2016: 205).

Kurumların değişimi pratikte ne ifade etmektedir? Kurumları elinde bulunduran siyasal güç taahhüdünü nasıl yerine getiriyor? Bu sorular üzerine siyasal kurumlar ve demokrasi arasındaki bağlamın rollerini ön plana çıkarmaktadır. Kurumsal değişimi pratikte; kurumların sürekliliğinin olması ve siyasal gücün taahhütlerinin yerine getirilip getirilmeyeceği üzerine kurulduğu görülmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2016: 206). Dolayısıyla kurumlar ve siyasal güç arasındaki

ilişki kurumsal değişim ne kadar zorunlu kılar noktasına getireceği sorusunun ortaya çıktığı görülmektedir.

Kurumlar mevcut hükümetlerin hukuki ve siyasi gücünün belirlenmesinde etkin rol oynadığından hükümetler kurumları kontrol altına almayı ve siyasi güçlerini devamlı kılmayı hedeflemektedirler. Bu yüzden kurumsal değişim siyasi gücün belirleyicisi olarak göze çarpmaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2016: 206). Acemoğlu ve Robinson (2015) kurumları; kapsayıcı ve dışlayıcı (sömürücü) kurumlar olarak değerlendirmektedirler. Kapsayıcı kurumları; tarafsız hukuk sistemine, güvence altına alınan mülkiyet haklarına ve herkesi kapsayan piyasa koşullarına dayalı kamu hizmet hükümlerini içermesi gerektiği şeklinde tanımlamaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2015: 75). Diğer taraftan kapsayıcı kurumların zıttı olan sömürücü kurumlar, toplumun belli bir kesiminin çıkarlarını elde etmek için başka bir kesimin gelir ve zenginliğini sömüren olarak tanımlanmaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2015: 77).

2.2. KURUMSAL GÖSTERGELER IŞIĞINDA KÜRESEL ENDEKSLERDEKİ TÜRKİYE GELİŞİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde, gelişmekte olan ülke konumundaki Türkiye'nin kendi grubunda yer alan diğer ülkelerle 2007-2017 yılları arasındaki İnsani Gelişim Endeksi, Hukukun Üstünlüğü Endeksi, Dünya Yönetişim Göstergeleri, Uluslararası Mülkiyet Endeksi gibi küresel endekslerdeki yeri karşılaştırılıp, kurumsal değişim sürecinde nerde olduğuna bakılacaktır.

2.2.1. İnsani Gelişim Endeksi

1990 yılında Birleşmiş Milletler öncülüğünde İnsani Gelişim Endeksi (İGE-HDI), İnsani Gelişim Rapor Ofisi (UNDP) tarafından hazırlanılarak kamuoyuna sunulmuştur. Bu endekste her yıl ülkelerin milli gelirde yer almayan bireylerin refahına dair açıklamalar yer almaktadır. Bu endeks ilk olarak Pakistan uyruklu ekonomist Mahbub ul Haq liderliğinde ekonomik kalkınma yaklaşımlarıyla ilgili tartışmaların yoğun olduğu dönemde rapor olarak sunulmuştur (Gürses, 2009: 341).

UNDP 1980 yılında Amartya Sen tarafından geliştirilen insan merkezli kalkınma yaklaşımından yola çıkarak İnsani Kalkınma Endeksini ortaya çıkarmış ve

bu dönemden sonra yıllık raporlar şeklinde yayınlanmaya başlamıştır (Thorbecke, 2013: 146-147). 1990 yılından itibaren hazırlanan İnsani Gelişim Raporları ülkelerin hangi seviyede olduğunu gösteren gelir dışı göstergelerin esas alındığı endeksler yayınlamayı sürdürmektedir. İGE-HDI ülkelerin farklı boyutlardaki ortalama başarısını ortaya koymaktadır. Bu boyutlarda kullanılan değişkenler eğitim, sağlık ve gelir bileşenlerinden oluşmaktadır. Eğitim ve sağlık bileşenleri bir ülke insanı için yaşam standardının belirlenmesinde önemli yer tutmaktadır (Gökdemir ve Veenhoven, 2014: 348).

İnsani Gelişim Endeksinin değerlendirilmesinde kullanılan ölçütler; uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye kolay erişim ve daha iyi bir yaşam standardı olarak gösterilmektedir. Uzun ve sağlıklı bir yaşam doğumda yaşam beklentisi ile ölçülmektedir. 25 yaş ve üzerindeki kişilerin yani yetişkin nüfusun ortalama yaşam boyu aldığı eğitim ve okula başlama oranları bilgi düzeyini göstermektedir. Yaşam standardı satın alma gücü paritesi dönüşüm oranları kullanılarak dönüştürülen 2011 uluslararası dolar sabitinde ifade edilen kişi başına gayri safi milli hâsıla ile ölçülmektedir (UNDP, 2016).

İnsani gelişim endeksi; refah standardı, eğitim standardı ve sağlık standardı olmak üzere üç alt endeks kullanılarak oluşturulmaktadır. Bu endekslerden eğitim ve sağlık standartları, yaşam kalitesi bakımından önemlidir. Refah standardının ise endekse dâhil olmasında insanın başarıma kapasitelerinin çoğunun gelire bağlı olması etkilidir.

Tablo 2: Türkiye'nin İnsani Gelişim Endeksi Değerleri (1990-2017)

İGE Değeri	Yıllar							
	1990	2000	2010	2012	2014	2015	2016	2017
	0,579	0,655	0,734	0,76	0,778	0,783	0,787	0,791

Kaynak: UNDP, Human Development Index Trends, 1990-2017.

Tablo 2’deki İnsani Gelişim Endeksi verilerine göre; Türkiye’nin İnsani Gelişim Endeksinde yıllar itibariyle küçük oynamalar olsa da genel olarak aynı seviyelerde kaldığı gözlenmektedir. Türkiye’nin İnsani Gelişim Endeksi performansı belirtilen yıllar göz önüne alındığında durağan seviyelerde olduğu görülmektedir.

Tablo 3: 2017 Yılı Seçilmiş Ülkelerin İnsani Gelişim Endeksi Performansı

Ülkeler	İGE			Faktörler			
				Doğumda Beklenen Ortalama Ömür (yıl)	Ortalama Okullaşma Yılı	Beklenen Okullaşma Yılı	Kişi başına GSMG (2011, SGP, ABD doları)
	Değer	Sıralama	Bulunduğu Grup	Değer	Değer	Değer	Değer
Arjantin	0.825	47	Çok yüksek	76.7	9.9	17.4	18.461
Brezilya	0.759	79	Yüksek	75.7	7.8	15.4	13.755
Güney Afrika	0.699	111	Orta	63.4	10.1	13.3	11.923
Meksika	0.774	74	Yüksek	77.3	8.6	14.11	16.944
Türkiye	0.791	65	Yüksek	76.00	8.0	15.2	24.804
Rusya	0.816	49	Çok yüksek	71.2	12.0	15.5	24.233

Kaynak: UNDP, Human Developmet Reports, 2018

Tablo 3’de gösterilen 2017 yılında seçilmiş ülkelerin İnsani Gelişim Endeksi performansları; en yüksek İnsani Gelişim endeksine sahip olan ülke 0.825 ile Arjantin iken, Türkiye 0.791 puanla 0.699 puana sahip olan Güney Afrika’nın önünde yer almıştır. Kişi başına GSMG sıralamasına baktığımızda; Arjantin 18.461 ABD doları, Rusya 24.233 ABD dolarına sahip iken, Türkiye 24.804 ABD doları ile Rusya ve Arjantin’in önünde olduğu görülmektedir. Bunun yanında Türkiye kişi başına GSMG değeri sıralamasında; Meksika 16.944 ABD doları, Güney Afrika 11.923 ABD doları ve Brezilya 13.755 ABD doları değerlerinin önünde yer aldığı görülmektedir.

2.2.2. Hukukun Üstünlüğü Endeksi

Dünya Adalet Projesi, hukuk devleti tanımını; i) hesap verilebilirlik, ii) Yasalar, iii) Şeffaf Hükümet, iv) Erişebilirlik ve Tarafsız Uyuşma çözümü olarak dört evrensel ilke üzerine inşa etmiştir (World Just Project, 2018). Bu evrensel ilkeler etrafında hukukun üstünlüğü endeksinde; temel haklar, kamu düzenliliği ve güvenliği, hukuk mahkemeleri, hükümetin şeffaflığı, cezai adalet, hükümet gücünün sınırlandırılması, düzenleyici uygulamalar ve yolsuzluğun yokluğu gibi parametreler yer almaktadır.

Tablo 4: 2017 Yılı (Orta Üst Gelir Grubu) Seçilmiş Ülkelerin Hukukun Üstünlüğü Endeksi'ndeki (Rule of Law) Durumu

Ülkeler		Faktörler							
		Temel Haklar	Kamu Düzeni ve Güvenliği	Hukuk Mahkemeleri	Hükümetin Şeffaflığı	Cezai Adalet	Hükümet Gücünün Sınırlandırılması	Düzenleyici Uygulamalar	Yolsuzluğun Yokluğu
Türkiye	Puan	0.32	0.52	0.44	0.42	0.40	0.30	0.44	0.50
	Sıra	107	106	94	93	74	111	84	54
Rusya	Puan	0.44	0.65	0.53	0.48	0.33	0.39	0.48	0.43
	Sıra	95	84	60	69	97	101	67	75
Meksika	Puan	0.52	0.59	0.40	0.61	0.30	0.46	0.44	0.31
	Sıra	72	99	100	36	105	83	87	102
Güney Afrika	Puan	0.63	0.62	0.61	0.62	0.52	0.62	0.50	0.53
	Sıra	44	89	35	34	43	89	40	49
Brezilya	Puan	0.57	0.65	0.53	0.61	0.37	0.58	0.52	0.46
	Sıra	59	83	61	35	85	50	48	63
Arjantin	Puan	0.72	0.61	0.58	0.64	0.43	0.63	0.50	0.53
	Sıra	25	93	43	29	61	34	58	51

Kaynak: World Just Proje, Rule Law Index 2017- 2018.

Türkiye, 2017 yılı Orta Üst-Gelir Grubu ülkelerin hukukun üstünlüğü endeksi verilerine göre; Rusya, Meksika, Güney Afrika, Brezilya ve Arjantin'in gerisinde olduğu görülmektedir. 2017 yılı hukukun üstünlüğü endeksi'ndeki yeri bakımından; Türkiye'nin temel haklar puanı 0.32 iken, Arjantin'in puanı 0.72'dir. Diğer taraftan

ise Türkiye'nin hukuk mahkemeleri puanı 0.44 olurken, Güney Afrika'da 0.61 olarak hesaplanmıştır.

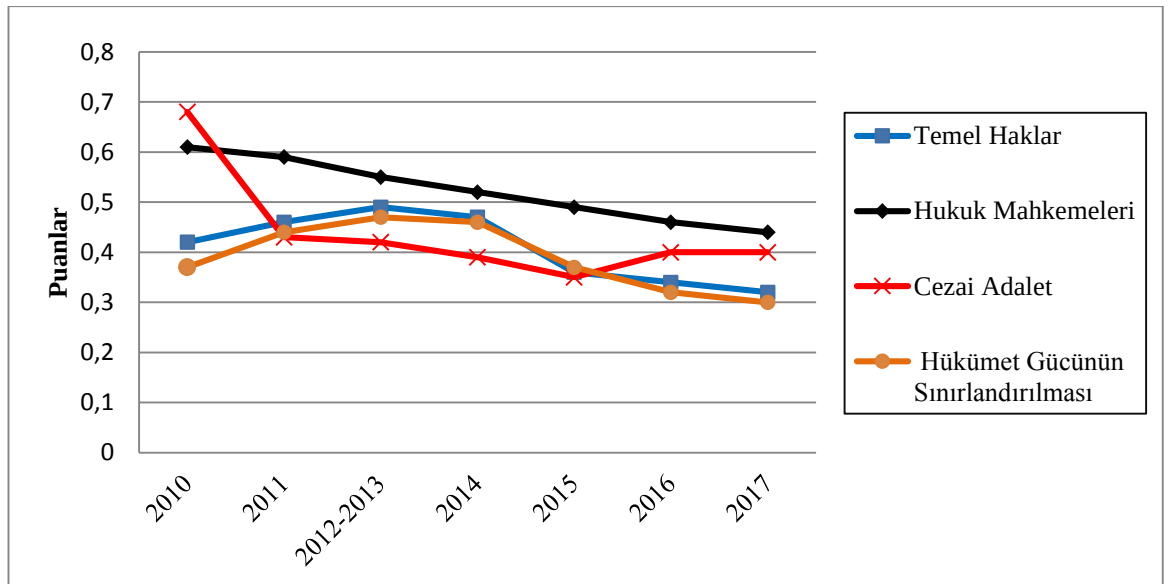
Tablo 5: Türkiye'nin 2010- 2017 Döneminde Hukuk Üstünlüğü Endeksi'ndeki (Rule of Law) Yeri

Faktörler	Yıllar						
	2010	2011	2012-2013	2014	2015	2016	2017
Temel haklar	0,42	0,46	0,49	0,47	0,36	0,34	0,32
Kamu düzeni ve güvenliği	0,66	0,68	0,63	0,67	0,69	0,59	0,52
Hukuk mahkemeleri	0,61	0,59	0,55	0,52	0,49	0,46	0,44
Hükümetin şeffaflığı	0,34	0,42	0,46	0,42	0,45	0,42	0,42
Cezai adalet	0,68	0,43	0,42	0,39	0,35	0,4	0,4
Hükümet gücünün sınırlandırılması	0,37	0,44	0,47	0,46	0,37	0,32	0,3
Düzenleyici uygulamalar	0,43	0,52	0,55	0,54	0,51	0,44	0,44
Yolsuzluğun yokluğu	0,55	0,49	0,55	0,35	0,49	0,48	0,50

Kaynak: World Just Proje, Rule Law Index 2010- 2018.

Tablo 5'deki Türkiye'nin 2010-2017 döneminde Hukuk Üstünlüğü Endeksi verilerine baktığımızda, temel haklar ve hukuk mahkemeleri göstergesinde yıllar itibariyle düşüş gözlenmiştir. Diğer taraftan hükümetin şeffaflığı göstergesinde artarak azalan bir eğilim gözlenmektedir.

Şekil 4: Türkiye'nin 2010-2017 Döneminde Seçilmiş Göstergelerde Hukuk Üstünlüğü Endeksi'ndeki Durumu

Kaynak: World Just Proje, Rule Law Index 2010- 2018.

Şekil 4’te görülen hukuk mahkemeleri puanında yıllar itibariyle düşüş gözlenmektedir. Türkiye’nin 2010-2017 döneminde diğer göstergelerde de inişli çıkışlı durumlar belirgin bir biçimde görülmektedir. Bu göstergeler neticesinde Türkiye’nin hukukun üstünlüğü endeksi durumunu iyileştirmek adına yaptığı hukuki düzenlemelere bakmak gerekmektedir. Bu gelişmeler neticesinde, Türkiye’nin 2010 Eylül referandumu ile anayasa değişiklikleri, Milli Güvenlik Kurulu’nun ve Anayasa Mahkemesi’nin yetkilerini sınırlandırması bakımından hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi amaçlanılmıştır. Bunun yanında, Türkiye’nin hukukun üstünlüğü skalasındaki düşük yerinin istenilen oranda yükseltmeye yetmeyeceği de bilinmektedir (Lane, 2010: 2).

2.2.3. Dünya Yönetişim Göstergeleri

Yönetişim, bir ülkede otoritelerin kullandığı gelenekler ve kurumlardan meydana gelmektedir. Bu gelenekler ve kurumlar; hükümetlerin seçilmesi, değiştirildiği ve izlenildiği süreçleri içermektedir. Bu süreçleri oluşturan ise, hükümetlerin politika belirleme ve uygulama kapasitesi ile devlet ve vatandaş arasında etkileşim sağlayan kurumlara saygınlık yer almaktadır (Worldbank, 2018).

Tablo 6: 2017 Yılı Orta-Üst Gelir Grubu Ülkelerin Dünya Yönetişim Göstergeleri Performansı

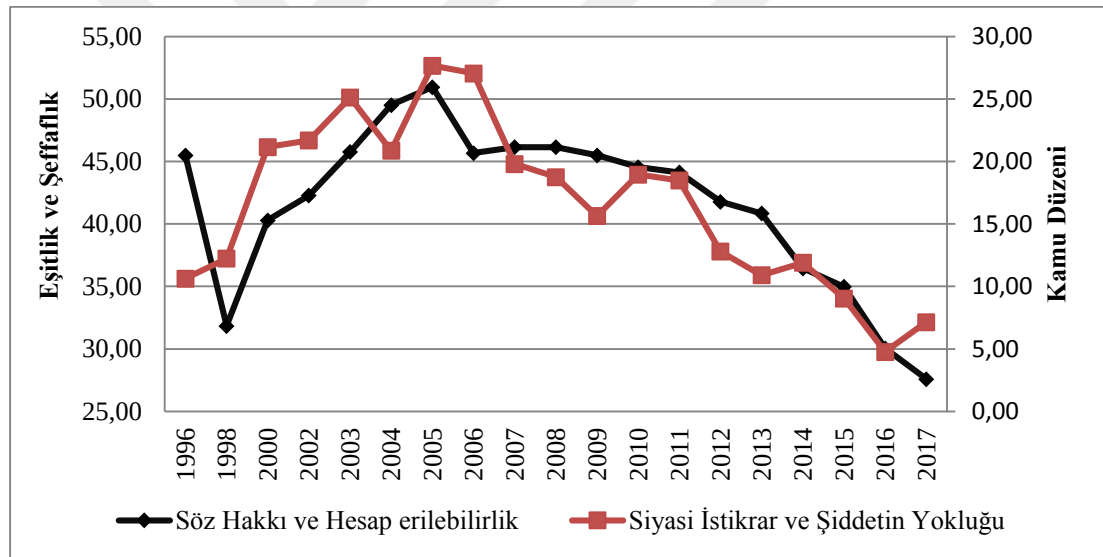
Ülkeler	Yönetişim Göstergeleri					
	Söz hakkı ve Hesap verilebilirlik	Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu	Hükümetin Etkinliği	Yönetim Kalitesi	Hukukun Üstünlüğü	Yolsuzlukla Mücadele
Arjantin	65,52	53,33	59,62	41,35	46,15	47,60
Brezilya	61,58	31,43	41,83	51,44	43,75	36,06
Güney Afrika	68,97	35,71	65,38	62,50	52,40	56,73
Meksika	42,86	23,33	52,40	61,54	31,73	16,35
Rusya	18,72	21,43	50,48	32,69	22,12	17,31
Türkiye	27,59	7,14	55,29	57,21	45,19	49,52

Kaynak: Worldwide Governance Indicators (WGI) Proje, 2018.

Tablo 6’da 2017 yılı orta-üst gelir grubu ülkelerin dünya yönetim göstergeleri performansı gösterilmektedir. Bu göstergeler ışığında Türkiye 2017 yılında tüm göstergelerde Arjantin, Brezilya, Güney Afrika, Meksika ve Rusya’nın gerisinde kaldığı görülmektedir. Siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu göstergesinde diğer ülkelerde en az (7,14) puana sahip ülke konumunda yer almaktadır.

Dünya yönetim göstergeleri 0 ile 100 puan arasında sıralanarak; 0 en kötü, 100 en iyi durumu belirtmektedir. Bu bakımdan aşağıdaki şekilde; Türkiye’nin 1996-2017 yılları arasındaki: i) Söz Hakkı ve Hesap Verebilirlik, ii) Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu değerlendirilmesi gösterilmektedir.

Şekil 5: Türkiye'nin Söz Hakkı ve Hesap Verilebilirlik - Siyasi İstikrar ve Şiddetin Yokluğu Durumu (1996- 2017)

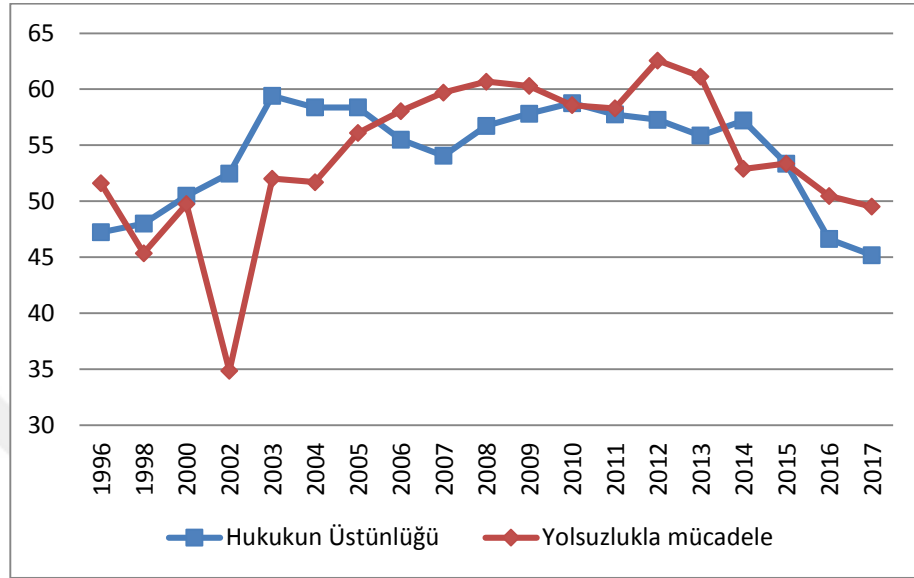

Kaynak: Worldwide Governance Indicators, WDI- 2017.

Şekil 5’in sol ekseninde söz hakkı ve hesap verilebilirlik, sağ ekseninde siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu göstergeleri yer almaktadır. Bu şekil 5 ve 6’daki iki gösterge üç dönem şeklinde incelenebilir. Birinci Dönem; 1998-2005 yılları arasında iyileşme olarak, İkinci Dönem; 2006-2012 yılları arasını kötüleşme şeklinde; Üçüncü Dönemi ise; 2013 ve sonraki yıllar kötüleşmenin hızlanması şeklinde incelenebilmektedir (Akçay, 2018). Diğer taraftan Türkiye’nin siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu endeksi verilerine baktığımızda 2013’den sonraki yıllarda düşüş

göstergeleri; “kayıp yıllar”, “koalisyonlar dönemi”, “çatışma dönemi” olarak kodlanan 1990’lı yılların dahi gerisinde yer aldığı görülmektedir (Akçay, 2018).

Şekil 6: Türkiye’nin Hukukun Üstünlüğü ve Yolsuzlukla Mücadele Durumu (1996- 2017)

Kaynak: Worldwide Governance Indicators, WDI- 2017.

Şekil 6’da yer alan hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadele endeksi verileri izlendiğinde göstergelerin yıllar itibariyle; “iyileşme, duraklama ve gerileme” dönemi şeklinde gözlenmektedir. Hukukun üstünlüğü endeksinde iyileşme döneminin 1996 ile 2003 arası, 2013 ve sonraki yıllar ise gerileme dönemi olarak görülebilmektedir. Diğer taraftan, yolsuzlukla mücadele endeksi verilerine baktığımızda ana eğilimin iyimser görünmesine rağmen, 2012 sonrasında sert bir düşüş gözlenebilmektedir. Kuralların uygulanması için hukukun üstünlüğünün güçlü olması gerekmektedir. Toplum ve ekonomiyi yönetenler yasaları düzenlerken bir gruba avantaj sağlarken, diğer düzenlemeler diğer gruplara da başka avantajlar sağlamaktadır. Bu bakımdan “herkes için adalet” talebi yerini “gücü yetenler için adalet” talebiyle yer değiştirmiş ve adalet gücü yetenler gün geçtikçe azalmaktadır (Stiglitz, 2016: 280-281).

Türkiye’de hukuk sistemindeki hızlı değişim süreci, hukukun üstünlüğü etkinliğini olumsuz yönde etkilemesi ve yargının tarafsızlığına olan güvenin azalması

bakımından Türkiye’de hukuk bağlayıcılığının yitirilmesi olarak görülmektedir. Dolayısıyla sistemler belli bir süre içinde oluşmuş yapılar olarak sürekliliğini devam ettirmektedir. Sistemler kısa zamanda sürekli değişikliğe uğruyorsa ve çöküşe doğru gidiyorsa zaman içinde hukuk sisteminin altının oyulduğu anlamına gelmektedir (Akçomak, 2018: 46-51).

2.2.4. Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi (IPRI)

Kurumları anlamak ve kurumsal değişimin kökenleri ve sonuçları üzerinde değerlendirmeler yapmak için İnsani Gelişim Endeksi, Hukukun Üstünlüğü endeksi, Küresel Yönetişim Göstergelerinin yanında Türkiye’nin Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi’indeki yerine de bakmamız gerekmektedir.

Adam Smith’in Ulusların Zenginliği’nin yayınlanmasından bu yana iktisatçılar, özel mülkiyete diğer bireyler veya devlet tarafından el konulmasına karşı mülkiyet haklarının güvenliğinin sağlanmasının koşulu olarak, bireyleri sermaye yatırımlarına ve birikimine teşvik edici uygulamaların olması gerektiğinin farkına varmışlardır (Snowdon ve Vane, 2017: 562).

Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi (IPRI); i) Yasal ve Politik Çevre, ii) Fiziksel Mülkiyet Hakları, iii) Fikri Mülkiyet Hakları olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır (IPRI, 2018).

Tablo 7: Türkiye'nin 2007-2018 Döneminde Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi'ndeki Yeri

Bileşenler	Yılar											
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Yasal ve Politik Çevre	4.419	4.400	4.779	4.727	4.600	4.500	4.600	4.825	4.113	3.993	3.933	3.556
Fiziksel Mülkiyet Hakları	5.530	5.500	6.150	5.959	6.100	6.300	6.500	6.500	6.275	6.186	5.379	6.827
Fikri Mülkiyet Hakları	4.391	4.400	4.923	5.011	5.100	5.200	5.500	5.123	5.396	5.404	5.462	5.462

Kaynak: International Property Rights Index, 2018 (IPRI).

Türkiye'nin IPRI puanı 2018 küresel sıralamada 125 ülke arasında 66. sırada yer alırken, Orta Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesinde ise 24 ülke arasında 12. sırada yer almaktadır. Türkiye'yi, IMF, yükselen ve gelişmekte olan Avrupa grubunun bir parçası olarak ve Dünya Bankası ise üst orta gelirli ülke konumunda sınıflandırmaktadır (IPRI, 2018). Tablo 7'deki Türkiye'nin 2018 Uluslararası Mülkiyet Endeksi sıralamasına baktığımızda; Yasal ve Politik Çevre 3.556 puan, Fiziksel Fikri Mülkiyet Hakları 6.827 puan ve Fikri Mülkiyet Hakları 5.462 puan aldığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL YARDIM ANLAYIŞI VE TÜRKİYE’DEKİ FORMEL VE ENFORMEL KURUMLARIN KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİNE ETKİLERİ

3.1.SOSYAL YARDIM KAVRAMI

“Sosyal yardım” kavramı için sabit veya evrensel bir tanımlama yapmak mümkün görünmemektedir (Ditch, 1999: 115; Gough, 2013: 234). Arın (2013: 226) sosyal yardımları, “beklenmedik bir durum nedeniyle veya sosyal güvenliğe katılamadıkları için veya sosyal güvenliğe katılsalar dahi, sosyal güvenliğin getirdiği emeklilik veya işsizlik gelir desteğinin yetersiz olmasından dolayı gelirin yetersizliği nedeniyle yoksul kesime sağlanan gelir transferleri” olarak tanımlamaktadır. Çengelci’ye (1993: 9) göre, “sosyal yardımlar, parasal sosyal gelirler şeklinde olabileceği gibi ayni yardımlar ve bakım, tedavi, rehabilite etme ve yetiştirme gibi hizmet yönü ağır basan nesnel sosyal gelirler şeklinde de olabilmektedir. Dolayısıyla sosyal yardımların ayni ve nakdi yardımlarla sınırlı kalmadığı, ilgili kurumların sosyal hizmet boyutu altında sunulabileceği görülmektedir (Kutlu, 2015: 39). Genel olarak baktığımızda sosyal yardımları, Çengelci (1993: 10) şu şekilde tanımlamaktadır:

“Sosyal yardım, bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanı olup, kendi ellerinde olmayan sebeplerle, mahalli ölçüler içinde asgari seviyede dahi geçinme imkânı bulamayan kişileri; muhtaçlık araştırmalarına dayalı olarak en kısa sürede kendi kederlerine yeterli hale getirme amacı taşıyan, karşılıksız mahiyetteki, parasal ve nesnel sosyal gelir ve destek sağlayıcı kamusal faaliyetler bütünüdür.”

Sosyal yardımların herhangi bir gelire sahip olmayan alt grup kesimler için hayati önem taşıdığı görülmektedir. Bu noktada değişen dünya düzeninde sosyal yardımların nasıl dağıtılacağı, kime ne kadar verileceği konularında ihtiyaçların tespit edilmesinde piyasa kanalıyla mı yoksa yurttaşlık hakları temelinde mi sağlanacağı

konusu önem kazanmaktadır (Buğra ve Keyder, 2013: 17). Türkiye örneğinde sosyal yardımların sosyal politika içerisinde nasıl okunması gerektiğine dair Kutlu (2015: 23-25) çalışmasında şu temel sorular üzerinde yoğunlaşmıştır:

- a) Türkiye’de sosyal yardımların, sosyal politika içerisindeki konumu devlet ile işgücü arasındaki ilişki çerçevesinde açıklanmaktadır.
- b) Türkiye’de sosyal yardımların artışı, sosyal politikanın ilgi alanı olan toplumsal eşitsizliklerin giderilmesinde emek-sermaye ilişkisinin dışında ele alınması gerekmektedir.
- c) Sosyal politikanın tamamlayıcı boyutu olarak tanımlanan sosyal yardımların ön planda olması farklı toplumsal sınıfların birbirleriyle uyum içinde olması ve bir araya gelme gereği olarak okunabilmektedir.
- d) Türkiye’de sosyal yardımların yedek işgücü ordusunun denetiminde ve istihdam edilme biçimleri arasındaki ilişkilerde yer almaktadır.
- e) Kapitalizmin neo-liberal safhasında, piyasa dışı oluşan sosyal refah ve yeniden üretim alanlarını kapsayan piyasalaştırma ve fiyatlandırma stratejisi üzerine kurulduğu görülmektedir.
- f) Türkiye’de sosyal yardımların ön planda olması, küresel sosyal gündemin sosyal politika gündemiyle uyum içerisinde sosyal yardımların yükseliş ve gerçekleşme biçimi olarak görülmektedir.

Sosyal yardımların ilk ve temel işlevi olan yoksulluktan kaçınma eğilimi, iş piyasası ile devlet, aile gibi birincil refah kurumlarının sosyal koruma ağı kapsamında ortaya çıkan durumuna göre şekillenmektedir (Urhan ve Urhan, 2015: 229). Genel olarak toplumların koruma düzenlerinin her aşamasında önemli görevlere sahip olan sosyal yardımlara baktığımızda, hayatını bir işte çalışarak idame ettiremeyen ve dışarıdan bir desteğe muhtaç gruplar için hayati bir öneme sahip olduğunu görebilmekteyiz. Sosyal politika araçları içerisinde yer alan sosyal yardımlar, küresel dünya düzeninde zaman içerisinde planlama ve dağıtım konusunda sosyal devlet anlayışından sosyal yardım anlayışına doğru farklı uygulamalara kayabileceği görülmektedir.

3.1.1. Sosyal Devlet Anlayışından Sosyal Yardım Anlayışına

İkinci dünya savaşından sonra, refah devletinin ortaya çıktığı dönemde Türkiye’de küresel tartışmaların ışığında sosyal güvenlik sisteminde değişiklikler görülmektedir. Bu bakımdan 1946-1960 döneminde hayırseverlik teması, 1960-1980 döneminde ise sosyal devlet vurgusu görülmektedir (Buğra, 2016: 158). Diğer taraftan 1980’lerde başlayan refah devlet reformu çalışmalarında daha fazla ele alınan sosyal yardım uygulamaları ve beraberindeki neo-liberal politikalar çerçevesinde sosyal devlet anlayışı yerini aksak bir sosyal yardım devleti anlayışına doğru bıraktığından söz edilebilmektedir (Koray. 2015: 30; Urhan ve Urhan, 2015: 229). Economist dergisi, “19. yüzyılı kapitalizmin, 20. yüzyılı sosyalizmin, 21. yüzyılı ise hayırseverlik yüzyılı olarak belirli dönemlere ayırdığı görülmektedir” (Economist, 2006: 44’dan Akt. Buğra, 2016: 81). Esping-Andersen’in (1990) refah rejimi kavramı doğrultusunda sosyal politika alanına yaptığı katkı sonucu; sosyal hakların kurumsallaşması ve temel ihtiyaçların piyasa dışına çıkarılması gibi ölçütlere göre değerlendirerek, Avrupa’da üç tip refah rejimini; liberal, korporatist ve sosyal demokrat rejimler olarak tanımlamaktadır (Buğra, 2016: 68; Koray, 2012: 93; Koray, 2015: 12; Alcock vd., 2011: 112).

Zaman içerisinde ekonomik, sosyal ve siyasi değişimlerin etkisiyle sosyal politika uygulama alanlarında değişimler görülmektedir. Bu bakımdan, sosyal devlet şu özellikler açısından tarihsel süreç içerisinde önem taşımaktadır:

- a) Sosyal devlet, ekonomi politikaları ve sosyal politikaları birlikte hareket ettirme ihtiyacı duyar.
- b) Sosyal devlet, gerçekleştirmek istediği hedefleri doğrultusunda; sosyal sorunları veya sosyal adaletsizliği gidermek üzere sosyal güvenlik sistemi ile sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, gelir transferleri gibi çeşitli araçları kullanır.
- c) Sosyal devlet için, vatandaşlık sosyo-ekonomik hakları gerçekleştirmek adına kurumsallaştığı ölçüde yerleşen sosyal devlet anlayışı içinde önemli sosyal bir nitelik kazanmaktadır.

“Vatandaşlık, bir toplumun üyelerine verilen bir statüdür, bu statüyü elinde tutan herkes, bu statünün içerdiği tüm haklar ve görevler açısından eşittir... Vatandaşlığın üç tür ögesi vardır: sivil öge, bireysel özgürlükle ilgili hakları sağlar;

siyasal öge, gücün kullanımına katılma hakkını verir; sosyal öge, ekonomik refah, sosyal güvenlik ve kültürel mirastan asgari düzeyde de olsa bir pay alınmasına ilişkin haklar tarafından kurumsallaşır” (Marshall, 1965: 259-279).

d) Sosyal devlet anlayışı içinde, demokrasi kültürünün geliştiği toplumlarda sosyal eşitlik istemini arttırması sayesinde sosyal politika da demokrasinin gelişmesi ve toplumsal dengenin sağlanmasında hizmet eden politikalar olarak değerlendirilmektedir (Koray, 2012: 76-78). Dolayısıyla bu etmenler kümesinin etkileşimi ile oluşan sosyal devletin, kapitalizm ve demokrasi, emek ve sermaye arasındaki uzlaşmanın ürünü ve aracı olarak önem kazandığını söylemek gerekmektedir (Koray, 2015: 13).

Emeğin toplumsal ve siyasal açıdan güçlenmediği ülkelerde sosyal devlet anlayışında, sosyal politikaların gelişmesi mümkün görünmemektedir (Koray, 2012: 75). Bu bakımdan gelişmekte olan ülkelerin sosyal devlet olma anlayışı sadece sosyal politikaların varlığı ile değil, diğer toplumsal ve siyasal politikaların birlikte olması ile mümkün görünmektedir. Küreselleşme ile beraber devletin değişen rolü açısından; emek mücadelelerinin gerilemesinde, sosyal politika alanlarındaki yoksullukla mücadele ve mağduriyet politikalarının gerilemesinde etkili olmuştur (Koray, 2015: 11).

Türkiye’de özel mülkiyet ilişkilerinin ve özgür emek piyasasının oluşmadığı bir sosyo-ekonomik düzen içerisinde şekillenen ve hem devlet-toplum ilişkileri hem de kişisel ilişki ağları temelinde işleyen bir ahlaki ekonomi varlığını göstermektedir (Buğra, 2016: 159). Diğer taraftan modern anlamda sosyal politika anlayışı, insan hakları ve demokrasinin gelişimine bağlı olarak, devletin toplumu bütünleştirici hedefiyle toplumun çeşitli kesimlerine ve farklı sorun alanlarına yönelik politika alanı olarak tanımlanabilmektedir (Koray, 2015: 13).

İktisadi hayatta yaşanan zorluklar, dalgalanmalar, belirsizlikler, işsizlik gibi sorunların yoğun bir biçimde varlığını hissettirmesi, emek piyasasına ulaşmanın kolay olmadığı bir ortamda bir arada yaşamı sürdürmeyi zorlaştırmaktadır (Buğra, 2017: 29). Sosyo-ekonomik hakların uygulamaya konulmasından ziyade, muhtaç durumda olan, maddi açıdan zorluk yaşayan yoksul ve düşkün kişilerin korunup kollanmasını amaç edinen sosyal yardım devletin uygulamaları görevde olan hükümetin sosyal devleti

olarak görülmektedir (Koray, 2015: 45). Yaşamlarını sürdürebilmeye yetecek kadar geliri olmayan bireylerin normal yaşam standartlarına dönmesi, toplum tarafından soyutlanmanın önüne geçilmesi, başkasına muhtaç olma durumundan kurtarılması için sosyo-ekonomik problemlerin çözüme kavuşturulmasına yönelik bireylerin ihtiyaç duyduğu zaman aralığının sağlanması açısından sosyal yardımlar önemli bir yere sahiptir (Kesgin, 2014: 219).

Türkiye gibi geç sanayileşen ülkelerde görülen sosyal politika önlemleri ve tartışmalarında, işçi ile işveren arasındaki özgür sözleşme ilişkisinin çalışma hayatını biçimlendiren emeğin ne ölçüde “özgür emek” olduğuna bağlı olarak devlet ve toplum ilişkilerinde taleplerin sosyal dengenin nasıl farklı korunduğunu dikkate almamız gerekmektedir (Buğra, 2016: 14-15). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin “destekçi devlet” olma özelliği bakımından kalkınma ve modernleşme sürecinde sosyal devlet anlayışını toplumsal düzeyde kazandığı güç ve desteğe bağlamak gerekmektedir (Koray, 2015: 23). Bu bakımdan yaşanan değişimde, sosyal gereksinimlerin geri planda bırakılmasına karşılık küresel piyasaya uygunluk, yoğun rekabet ortamına uyum sağlama ve yabancı sermayeyi kendinde toplama çabalarının ortaya konduğu dönemde destekçi devlet anlayışı hâkimdir (Cerny, 1999: 5-19).

Neo-liberal dönüşüm çerçevesinde, 1990’lı yıllar ve sonrasında değişen hükümetlerin sosyal politika uygulamalarında; sosyal devlet vaatlerinden sosyal yardım ağırlıklı bir anlayışa doğru kayıldığı görülmektedir (Koray, 2015: 29). 2000’li yıllar Türkiye’inde ekonomi, siyaset, sosyal politika ve işgücü piyasası yeniden şekillenirken, bu alanların ağırlık merkezinde en çok yer kaplayan uygulamalardan biri olan sosyal yardımlar yer almaktadır (Kutlu, 2018: 20). Buğra (2016: 177), Türkiye’de mevcut sosyal yardımların bir vatandaşlık hakkı yerine sadaka olarak görüldüğüne dikkat çekmektedir. Bu bakımdan sosyal yardımların birincil görevi olan toplumları koruma sisteminin bütün dönemlerinde etkin rol oynamaktadır (Urhan ve Urhan, 2015: 229).

Sosyal güvenlik reformunun önemli boyutunu oluşturan sosyal yardımlara yönelik yeni sistem 1990’ların sonundan itibaren neo-liberal politikaların çerçevesinde uygulanmaya başlandığı söylenebilir. Bu sosyal güvenlik sistemine yönelik yeni

uygulamalar ile kişiye yapılan sosyal yardımların ve hizmetlerin kişinin emek gücünü pazara yöneltmesiyle ilişkilendirildiğini ortaya çıkarmaktadır (Topak, 2012: 272-277).

Sosyal yardımlar çerçevesinde hayata geçirilen uygulamaların tanımlanan sosyal devlet anlayışının içeriğinden sapmalar meydana getirmesi, sosyal politikaların mağduriyet politikaları olarak görülmesine yol açmaktadır. Bunun sonucunda yoksulluk kültürü, yardıma bağımlı olma gibi durumlarını ortaya çıkararak yaygınlaşması ve yaratacağı sonuçların irdelenmesi gerekmektedir (Koray, 2015: 53). Türkiye’deki sosyal yardım devletinin uygulamalarının sonucu olarak metalaşmaya iki katkısı göze çarpmaktadır. Bunlardan ilk katkı, sosyal yardımların hem neo-liberal politikaların uygulanmasını kolaylaştırması hem de ucuz iş gücünün karşılanması bakımından piyasaya “yedek işgücü ordusu” oluşturduğu söylenebilmektedir. İkinci katkı ise, sosyal yardım uygulamalarının, çok yüklü miktarlarda teşvikler, satın alma yoluyla kamudan özel sektöre ciddi kaynak transferi aracına dönüştüğü görülmektedir (Urhan ve Urhan, 2015: 230-231). Sosyal politika tartışmaları içinde hayırseverlik temasını güçlü kullanan siyasi yetkililer, sosyal yardımlar şemsiyesi altında kamu kaynaklarını kullanarak yoksulluğu politize etme çabası içerisinde hareket etmektedirler (Buğra, 2016: 12-13).

Türkiye’deki sosyal yardımlar, içinde bulunduğu toplumsal görünümünü kapsayan, içene dâhil ettiği ve yeniden oluşturduğu iktisadi, siyasal ve ideolojik yapılarla birleştiren sert çekirdek dokusu halini almış durumdadır (Kutlu, 2018: 21). Türkiye’de aile, piyasa, devlet refahının yaratılması ve dağılımı bakımından ele alındığında, sosyal devlet; gelir, sosyal hizmet ve dayanışma konularının hiçbirinde aile kavramının yerine geçebilecek kurumsallaşma biçimi yaratamamıştır (Koray, 2015: 20). Sosyal yardımlarla beraber sosyal güvence altına alınan düşük (dar) gelirli kişilere yönelik yürütülen sağlık, eğitim, barınma, gıda gibi yardım çalışmalarının evrensellikten uzak olması aksak bir yapıyı ortaya çıkarmaktadır. Bütün çocukların kreş imkânına sahip olamaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Düşük gelirli ve yoksul insanları kapsayan sosyal yardımların alt-orta gelirli ve orta gelirli insanları ihmal ederek görmezden gelmesi toplumdaki kesimler arasında koalisyonu oluşturamadığı için eksik kabul edilmekte ve eleştirilmektedir (Güneş ve Tekgüç, 2016: 133).

Mevcut hükümetlerin toplumsal projelerinin bir parçası olarak görülen sosyal politikalar, hem iktidarlarının devamı hem de toplumsal projelerinin hayata geçirilmesi bakımından şekillenmiş olan bir sosyal politika varlığını göstermektedir. Bu çerçevede, neo-liberal politikaların getirdiği neo-muhazakar anlayışla baba devlet anlayışının harmanlanarak “rıza dayalı” toplum anlayışının pekiştirilmesi gibi özellikler ortaya çıkmaktadır (Koray, 2015: 50). Aynı zamanda mevcut hükümetler döneminde sosyal yardımların, neo-liberal politikalarla uyumlu şekilde piyasalaştırılması ve yeni bir toplum oluşturulmasına yönelik önemli bir araç kullandığını göstermektedir (Urhan ve Urhan, 2015: 238). Dolayısıyla hükümetlerin sosyal politikalarında, hem iç hem de dış dinamiklerin etkisiyle sosyal yardım politikalarını yönlendirdiği görülmektedir.

3.1.2. Sosyal Yardım ve Kurumsal Değişim İlişkisi

Sosyal politika, bir kurumlar bütünü olmanın ötesinde bir politika olarak görünürken; kurumlar da bu politika ürünlerinin bir parçası olarak görülmektedir (Koray, 2012: 12). Dolayısıyla kurumları oluşturan politikalar dizisi kurumsal değişimi harekete geçirmesinin yanında politikalarda kurumları oluşturan kurallar bütünü olarak ele almak anlamlı görünmektedir. Aynı zaman da kurumlar, insanlar arasındaki etkileşim için istikrarlı bir yapı oluşturarak toplumdaki belirsizliği azaltmada etkin rol oynamaktadır (North, 1999: 13). Sosyal politika ve kurumlar arasındaki bu etkileşim, oluşturulan kurumsal yapı ve kurallar aracılığıyla sosyal yardımların bireylere ulaşmasında kurumları ön plana çıkardığı gözlenmektedir.

Siyasal, sosyal ve ekonomik bir biçimde ortaya çıkan sosyal politika kavramının analizinde teoride ve pratikte politika, iktisat, sosyoloji, hukuk gibi pek çok bilim dalı ile birlikte incelenmesi gerekmekte ve multidisipliner bir konu olarak ele almak kavramın açıklanmasında önemlidir (Koray, 2012: 12). İktisat ve diğer sosyal bilimler sıkı sıkıya birbirlerine bağlı olmalarının yanında, iktisat ve diğer sosyal bilimler sadece iktisadi alanları ile sınırlı kalmayıp, daha geniş bir bölgede bir arada buluşmaları onların kaderi olduğunu göstermektedir (Fine ve Milonakis, 2014: 291).

Kutlu (2015) “sosyal yardım rejimi” kavramı bağlamında; “sosyal yardım yönetişi, sosyal yardımın siyasallaşması, sosyal yardım rejimi altında yaşamak,

sosyal yardım alma ve alıcısı olma disiplini, yardım alınması, kültürel ve iktisadi etmenlerle birleşmesi” gibi kavramları türetmesi bakımından sosyal yardım ile kurumlar arasındaki etkileşime dikkat çekmektedir (Kutlu, 2015: 22).

Sosyal yardımlar refah devletinden önce başlayan uygulamalar olarak bilinmesinin yanında İkinci Dünya Savaşından sonraki Beveridge raporu ile temelleri atılmış refah devletinin gelişmesiyle sosyal yardımların gelişmesi ve kurumsallaşması aynı doğrultuda olmuştur (Taşgın, 2010: 63-65). Sosyal yardımlar ve kurumsal değişim boyutu sosyal dinamikleri içinde özellikle Türkiye gibi ülkelerde neo-liberal küreselleşme ile birlikte değişmeye başladığı görülmektedir (Buğra, 2017: 36). Ülkemizde 1999 yılında yaşanan deprem, 2001 krizi ile birlikte sosyal, ekonomik, demografik gibi alanlarda ortaya çıkan değişimler ve dönüşümlerin olduğu dönemde Dünya Bankasının liderliğinde artış gösteren ayrıca mevcut hükümet tarafından kurumsallaştırılan sosyal yardımların kalıcı bir yapıya büründüğü görülmektedir. Sosyal yardımlar, küreselleşen ve değişen dünyada sosyal politika sahasında öne çıkmaktadır (Dodurka, 2017: 396-397).

Dünya Bankası’nın 2000 Türkiye raporunda, çalışan yoksulların ve işsizlerin sosyal koruma programına dâhil edilmesi gerektiğini ve tüm yoksul kesimi kapsayacak bir sosyal yardım programının kurumsallaşmasını ifade etmiştir (The World Bank, 2000: vii). Diğer taraftan sosyal hizmet ve yardımların dağınık ve yetersiz olması sosyal yardım uygulamalarının tek çatı altında bir kurum üzerinden yapılması gerektiği vurgulanmıştır (DPT, 1995: 112). Bu bağlamda neo-liberal politikalar çerçevesinde, sosyal yardımların en fazla dağıtımını yapan Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nda (ASPB) kurumsallaşmanın arttığı görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de sosyal yardımların gelişimi olarak:

- a) Nicel: miktar, kapsam, yararlanıcı sayısı,
- b) Nitel: kurumsal yapı, sosyolojik boyut-sosyal yardımlar temelinde kurulan ilişkiler, davranış biçimleri ve örüntüleri, düşünme tarzları gösterilmektedir (Kutlu, 2015: 17).

3.2. TÜRKİYE’DEKİ FORMEL VE ENFORMEL KURUMLARIN KURUMSAL DEĞİŞİM SÜRECİNE ETKİLERİ

3.2.1. Formel Kurumlar

En ilkel toplumlardan en gelişmiş toplumlara kadar her toplumda bireyler diğer bireylerle olan ilişkilerini bir yapıya kavuşturmak için aralarında kurallar getirme çabası içerisinde oldukları görülmektedir (North, 2010: 51). Toplumdaki belirsizliği azaltmada etkin olan formel kurumlar yazılı kurallar etrafında oluşmaktadır. Formel kurumların değiştirilmesinde veya geliştirilmesinde özellikle siyasal kurumlar ve siyasal güce sahip olanlar etkin rol oynamaktadır. Fakat kuralların değiştirilmesi ve toplum tarafından benimsenmesi güçlü yaptırım ve destekleme mekanizmaları da gerekmektedir (Dumludağ, 2014: 19). Bu bakımdan formel kurumların yapısında; siyasi, ekonomik ve yasal kurallardan sözleşmeler bulunmaktadır (North, 2010: 65). Dolayısıyla formel kurumlarının yapısında yazılı kurallar çerçevesinde işleyen kurumlar olarak faaliyet göstermektedir.

3.2.1.1 Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) Sosyal Yardım Uygulamaları

Sosyal yardımların dağıtımını ve idaresini sağlamak için 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuş, bu bakanlık 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşerek; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. AÇSHB’nin sosyal yardım uygulamaları, “Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü” çatısı altında sosyal yardımları tek merkezde toplamak ve nesnel olarak dağıtımını sağlamayı amaçlamaktadır (AÇSHB, 2018).

AÇSHB sosyal yardım uygulamaları kapsamında;

- a) Aile yardımları; gıda ve barınma yardımları, sosyal konut projesi, yakacak yardımı, eşi vefat eden kadınlara yönelik yardım programı, yardıma muhtaç asker ailelerine yönelik yardım programı, öksüz ve yetim yardımları, doğum yardımı,
- b) Eğitim yardımları; eğitim materyali, şartlı eğitim, öğle yemeği, yurt yapımı, ücretsiz kitap dağıtımı, öğrenci barınma, taşıma ve iâşe ve engelli öğrencilerin ücretsiz taşınması yardımı,

- c) Yaşlı ve engellilere yönelik yardımlar; 2022 sayılı Kanun doğrultusunda yapılan yardımlar,
- d) Özel amaçlı yardımlar; aşevleri, afet ve acil durum yardımları, terörden zarar görenlere yardım, şehit ve gazi yakınlarına yardım,
- e) Sağlık yardımları; engelleri ihtiyaçlarına yönelik yardımlar, genel sağlık sigortası (GGS) prim ödemesi, şartlı sağlık yardımları,
- f) Yabancılarla yönelik yardımlar; sosyal uyum yardımı ve şartlı eğitim yardımları bulunmaktadır (AÇSHB, 2018).

Tablo 8: ASPB 2011-2016 Yılları İtibariyle Sosyal Yardımların Dağılımı (Milyon TL)

Yardım Türü	Yıllar / Miktar (Milyon TL)				
	2011	2013	2014	2015	2016
Yaşlı ve Engelli	991 ₺	3.325 ₺	3.602 ₺	8.507 ₺	9.962 ₺
Özel yardımlar	41 ₺	30 ₺	28 ₺	43 ₺	188 ₺
Aile	139 ₺	1.049 ₺	1.529 ₺	1.403 ₺	1.710 ₺
Sağlık	154 ₺	244 ₺	6.611 ₺	6.805 ₺	7.709 ₺
Eğitim	1.040 ₺	580 ₺	1.325 ₺	1.607 ₺	1.479 ₺

Kaynak: ASPB 2011-2016 Yılı Faaliyet Raporlarından Derlenmiştir.

ASPB'in 2011-2016 yılları itibariyle yaptığı sosyal yardım transfer harcamalarının en büyük kalemleri arasında sağlık, yaşlı ve engelli yardımları gelmektedir. 2014 yılı sağlık yardımlarında 6.3 milyar TL Genel Sağlık Sigortası (GGS) kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK) aktarılan miktardır. Artış görülen sosyal yardımlara baktığımızda, 2016 yılında özel yardımlar arasında yer alan terör zararı yardımı 161.5 Milyon TL'dir. Tablo 8'de gösterilen ASPB 2011-2016 yılları itibariyle sosyal yardımların miktarlarında artış görülmektedir. Sosyal yardımların giderek artması ASPB'nin başarılı politikası kapsamında, diğer taraftan mevcut yönetimdeki hükümetlerin başarısız politikaları olarak da değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla sosyal yardımların dağıtım tablosu, ASPB'nin mevcut yönetimdeki iktidarlar döneminde altın çağını yaşadığını ve ayrımcı sosyal yardım politikasının uyguladığını göstermektedir (Köse ve Bahçe: 2013: 506).

Gelişmekte olan ülkelerin sosyal koruma harcamaları kapsamında sosyal politika uygulamalarının çoğunlukla sosyal yardımlara indirildiği görülmektedir. Özellikle Türkiye’de 2000’li yıllar itibariyle hayata geçirilen neo-liberal politikalar, hem bu politikalardan zarar gören yoksul kesimlerin kontrol altına alınması hem de bu politikalara yönelik desteklerin sağlanması bakımından sosyal politikaların ağırlık merkezinde sosyal yardımların yer aldığı görülmektedir (Urhan ve Urhan, 2017: 287).

3.2.1.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu

Sosyal bir hukuk devleti kapsamında, 1986 yılında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu tarafından şekillenmiş ve oluşturulmuş olan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF) kurulmuştur. SYDTF hedef kitlesi ve amaçları arasında; herhangi bir geliri olmayan ve herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olmayan kişilere yardım ederek sosyal adaleti sağlayıcı şekilde sosyal yardımların dağıtımını ve paylaşılmasını sağlamayı, sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (SYDTF, 2018).

SYDTF’nun gelirleri arasında;

- a) Bakanlar kurulu kararı ile kurulan fonlardan %10’a kadar alınacak miktarlar,
- b) Gelir ve kurumlar vergisi tahsilâtından sağlanan miktarın % 2,8’i,
- c) Trafik para cezalarından elden edilen gelirin yarısı,
- d) RTÜK gelirlerden toplanan miktarın %15’i,
- e) Her türlü bağış ve diğer yardımlar ve gelirler bulunmaktadır (SYDTF, 2018).

3.2.2. Enformel Kurumlar

Formel kurumların olmadığı durumlarda enformel kurumların varlığı kendini göstermektedir. Belli kurallar bütünü olmadığı toplumlarda düzenin sağlanması konusunda enformel kurumlar aktif rol oynamaktadır. Bu bakımdan enformel kurumlar daha çok geçmişin getirdiği ve zaman içerisinde oluşan kurallar bütünü olarak ifade edilebilmektedirler. Bu bağlamda, gelenek ve görenekler, dini inanışlar, örf ve

adetler enformel kurumlara örnek olarak verilebilmektedir. En geniş çerçevede enformel kurumların kapsamı içinde bulunduğu toplumun kültürünü oluşturmalarıdır (Pejovich, 1998: 4). North (2010) çalışmalarında, enformel kurumların kaynağını, toplumsal olarak aktarılan bilgidен geldiğini ve kültür adı verilen mirasın parçası olduğunu ifade etmektedir (North, 2010: 52).

Formel kurumların olmadığı zamanlarda enformel kurumlar kendini göstermektedir. Kurumlar yalnızca yazılı kural ve örgütlenme biçimi olan formel kurallardan ibaret değildir. Bireylerin davranış biçimlerini etkileyen yazılı kurallara bağımlı olmayan sosyal etkileşim sonucu ortaya çıkan enformel kurumlar, politik kurumların ve gücü elinde bulunduranların etkin olduğu formel kurumların yeterli olmadığı ya da iyi işlemediği durumlarda ekonomik performans üzerinde etkili olabildiği gibi daha birçok işleve sahip görünmektedir. Devletteki yargı kurumları veya banka kredi kanallarının düzgün bir biçimde işleyemediği durumlarda enformel kurumlar devreye girerek eksik kalan kısımları tamamlayarak sistemin işleyişine yardımcı olmaktadır. Türkiye’de bugüne bakıldığında zaman tarikat bağlantıları ile ilişkilendirilen enformel kurumlar, insanlar arasındaki bilgi alışverişini sistemli hale getirerek güven duygusunun oluşumuna destek vermekte ve ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi yönünde çalışmalarla geniş alana yayılarak etkili olabilmektedirler (Pamuk, 2015: 39).

Devlet, formel kuralların oluşmadığı durumlarda toplumsal ağı yoğun olmasından kaynaklı olarak istikrarlı enformel kurumların ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamaktadır (North, 2010: 54). Genel olarak bakıldığında gelişmiş ekonomilerde formel ve enformel kurumlar birbirlerini tamamlayıcı olarak görülürken, gelişmekte olan ekonomilerde ise enformel kurumlar, formel kurumların olmadığı zamanda bu kurumları ikame etmeye yönelik bir görev üstlenmektedirler (Dumludağ, 2014: 27).

Enformel kurumlar sosyal yardım ilişkisi bakımından uygulama alanını dini unsurlara göre belirlenmektedirler. Bu bağlamda, yapılan araştırmalar neticesinde sosyal yardımlar ile dini inançlar arasında bir bağ olduğu kabul edilmektedir. (Uslu, 1999: 45) Türkiye ölçeğinde dini unsurların sosyal yardım algısının, sosyal yardım konusundaki hükümlerine ve uygulamalarına göre değerlendirmek gerekmektedir

(Taşçı, 2010: 97). Dolayısıyla Türkiye gerçeğinde enformel kurumların sosyal yardım dağıtımı ve etkileşimi dini inanışlara göre şekillenmektedir.

SONUÇ

İktisat bilimi değişen dünya düzeni içinde diğer sosyal bilimlerin katkılarıyla beraber evrilme yaşamaktadır. Bu evrilme, farklılaşan iktisadi düşünce içerisinde yeni iktisat düşünce okullarının doğuşuna zemin hazırlamaktadır. Bu yeni düşünce okullarından olan Kurumsal İktisat, iktisadi düşünce tarihinde kendisine yeni bir düşünce sahası bulmuştur. Kurumsal iktisadi düşünceye yapılan katkılar sonucu Eski ve Yeni Kurumsal İktisat (YKİ) olmak üzere yol ayrımına gidilmiştir. Eski Kurumsalcılar neoklasik iktisadı terk edip, YKİ’cılar neoklasik iktisada farklı bir yaklaşım getirmişlerdir.

YKİ’nın, yerleşik iktisat geleneği içinde oldukça kapsamlı bir teorik yelpaze içinde yer aldığı görölmektedir. YKİ’nın ağırlık merkezinde “kurumlar ve kuralların” yer aldığı, bireylerin sosyal inşasında etkin rol oynayan kurumların değişiminde ve gelişiminde sadece bireylerin etken olmadığı kurumlarla birlikte ele alınmasının gerektiği vurgulanmıştır. Şenses’in belirttiği gibi kurumların, ekonomik performansı ve etkinliği belirlemede ve geliştirmede önemli roller oynadığını kabul ederek yola çıkan ve bu nedenle kurumların oluşumunu ve evrimini incelemeyi gerekli bulan YKİ, bu bakımdan ana akım neoklasik yaklaşımdan farklılaştığı görölmektedir (Şenses, 2017: 90). Aynı zamanda YKİ, birçok sosyal bilimlerle ilintili olarak ortak bir disiplin alanı içerisinde yer almaktadır.

YKİ’ya yapılan katkılar neticesinde diğer sosyal bilimlerle bağlantılı olarak ortak bir disiplin alanı içinde yer aldığı görölmektedir. Bu bağlamda, YKİ’nın yeni ekollerinden olan; Yeni İktisat Tarihi, Kamu Tercih Teorisi ve Anayasal İktisat Yeni Sosyal Ekonomi, İşlem Maliyetleri İktisadı, Mülkiyet Hakları Teorisi, Bilgi Ekonomisi, Toplu Davranış (Eylem) Teorisi, Hukuk ve Ekonomi, Sosyal Sermaye gibi yeni iktisat dallarının doğuşuna öncülük etmiştir.

Kurumlar, North (2002) için genellikle oyunun kuralları olarak belirlenmiş, toplumu şekillendiren kısıtlar olarak tanımlanırken, Veblen'e (1898) göre toplumdaki bireylerin düşünceler etrafında şekillenen yerleşik düşünce ve davranış alışkanlıkları olarak tanımlandığını belirtmek gerekmektedir. Bunun yanında toplumları dizayn eden etken olarak kabul edilen kurumların, zaman içerisinde değişime uğradığı ve toplumlar üzerinde birincil rol oynadığı bilinmektedir.

Toplumun nasıl dönüşüm geçirdiğini kavramanın yolu kurumsal değişim yolundan geçtiğini belirtmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda kurumsal iktisat iktisatçıların kurumsal değişime bakışı ve ekonomik performansların toplumsal hayatı nasıl şekillendirdiğine dair görüşleri de önemli yer tutmaktadır. Bu gelişmeler ışığında; North (2002) yeni kurumsal iktisat tarihi perspektifinde ekonomilerin başarı performansını, kurumsal değişim sürecine bağlandığını belirtmiştir. Bu kurumsal değişimi, kurumlar ve bireyler arasındaki etkileşim sayesinde ve bireylerin oluşturduğu eleştirilere verdiği tepkiler sonucu oluşan geri besleme süreci olarak ortaya koymuştur. Dolayısıyla North'un (2002) kurumsal değişim süreci belirleyicilerinde birinci etken değişen kuruluşlar arasında etkileşim olurken, ikinci etkenin ise bireylerin toplumsal düzenin içerisinde karşılaştığı fırsatlar kümesine verdiği tepkiler yer almıştır.

Bu çalışmada, Veblen'in (1898) kurumsal değişim sürecine baktığımızda, kurumların değişimi teknolojik değişimle beraber ilerlediğini ve teknolojinin itici gücü kurumsal değişimi harekete geçirdiğini belirtmiştir. Diğer taraftan, Chang ve Evans'ın (2005; 2013) yapmış olduğu araştırmalar neticesinde, kurumsal değişim meselesinde iyi yönetim sloganının yer aldığını belirtmiştir. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerdeki kurumsal değişim sürecinden dersler çıkartılması gerektiğini vurgulamışlardır. Kurumların iyi yönetim çatısı altında; demokrasi, şeffaf bürokrasi, mülkiyet hakları, kurumsal yönetim kurumları ve finans kurumlarının olması gerektiğini önemle ifade etmişlerdir.

Pamuk'un (2004) kurumsal değişim sürecine baktığımızda, siyasal gücü elinde bulunduranların, politik ekonomi ve kurumlar vasıtasıyla ekonomik kurumların kilit rol oynamasında kurumsal değişimin yönünün belirleyici olduğunu vurgulamıştır. Diğer taraftan, Rodrik'in hangi kurumlar önemli ve iyi kurumlar nasıl edinilir

sorusundan hareketle doğru kurumları anlamın yolu açıklanmıştır. Rodrik, gelişmekte olan ülkelerin asıl meselesinin kurumları doğru anlamak üzerine olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu doğru kurumların mülkiyet hakları ve hukukun üstünlüğü rolü etrafında oluşturulması gerektiğini belirtmiştir.

Son olarak Acemoğlu ve Robinson'un (2015) kurumsal değişim sürecine baktığımızda; kurumsal değişimin siyasal güç üzerinde ne kadar belirleyici olduğunun önemini vurgulamıştır. Bunun yanında, mevcut hükümetlerin siyasal gücün belirlenmesinde rol oynayan kurumları kontrol altına almayı hedeflediklerini ve siyasal güçlerini devamlı hale getirmeyi amaçladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, Acemoğlu ve Robinson (2015) kurumları; kapsayıcı ve dışlayıcı (sömürücü) kurumlar olarak değerlendirerek iktisat yazınında önemli bir yer edinmişlerdir. Kapsayıcı kurumları, tarafsız hukuk sistemine, mülkiyet haklarının güvence altına alınmasına ve herkesi kapsayan piyasa koşullarının olduğu kamu hizmetleri hükümlerinin içerilmesi olarak tanımlanmışlardır. Diğer taraftan ise sömürücü kurumları ise, kapsayıcı kurumların tam karşısı olan, belli bir kesimin çıkarlarının hizmeti için diğer kesimin varlıklarını sömüren kurumlar olarak tanımlanmışlardır.

Kurumsal göstergeler ışığında küresel endekslerdeki Türkiye gelişimin ortaya konulması bakımından; Türkiye'nin küresel ölçekte, İnsani Gelişim Endeksi, Hukukun Üstünlüğü Endeksi, Dünya Yönetişim Göstergeleri ve Uluslararası Mülkiyet Endeksi verileri değerlendirilmiştir. Bu küresel endeksler ışığında; Türkiye'nin insani gelişim endeksi 1990-2017 yılları itibarıyla aynı seviyelerde kaldığı gözlenmiştir. 2017 yılındaki insani gelişim performansına baktığımızda; Türkiye (0.791), Arjantin'in (0.82) gerisinde yer alırken, diğer taraftan Güney Afrika'nın (0.699) önünde yer almıştır.

Dünya Adalet Projesi tarafından Hukukun Üstünlüğü Endeksi oluşumunda; temel haklar, kamu düzenliği ve güvenliği, hukuk mahkemeleri, hükümetin şeffaflığı, cezai adalet, hükümet gücünün sınırlandırılması, düzenleyici uygulamalar ve yolsuzluğun yokluğu gibi parametrelere yer verildiği ortaya konulmuştur. Türkiye'nin son 2017 yılı Orta Üst-Gelir Grubu ülkelerin hukukun üstünlüğü endeksi verileri ışığında; Rusya, Meksika, Güney Afrika, Brezilya, Arjantin'in gerisinde olduğu gözlenmiştir.

Bir başka küresel endeks olan Dünya Yönetişim Göstergeleri; ülke otoritelerin kullandığı gelenek ve görenekler sonucu oluşan yönetim üzerinde önemli durduğu görülmüştür. Türkiye'nin son 2017 yılı Dünya Yönetişim Göstergeleri performansına baktığımızda; söz hakkı ve hesap verilebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu, hükümetin etkinliği, yönetim kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadele verileri ışığında, Türkiye, Arjantin, Brezilya, Güney Afrika, Meksika ve Rusya'nın gerisinde kaldığı gözlenmiştir. Bu yönetim göstergeleri, Türkiye örneğinde özellikle hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele, söz hakkı ve hesap verilebilirlik, siyasi istikrar ve şiddetin yokluğu göstergelerin yıllar itibariyle (1996-2013) "iyileşme, duraklama ve gerileme" dönemi şeklinde okunulmuştur. Dolayısıyla, dünya yönetim göstergeleri ülkelerin adalet karnesinde önemli yer edindiğine işaret etmektedir.

Diğer küresel endeks olan Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi (IPRI); Yasal ve Politik Çevre, Fiziksel Mülkiyet Hakları, Fikri Mülkiyet Hakları'ndan oluşmaktadır. Türkiye'nin IPRI puanı 2018 küresel sıralamasında 125 ülke arasında 66. sırada yer aldığı, Orta Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesinde ise 24 ülke arasında 12. sırada yer aldığı görülmüştür. Bu gelişmeler ışığında IMF, Türkiye'yi, yükselen ve gelişen Avrupa grubunun bir parçası olduğunu ve Dünya Bankası ise üst orta gelirli ülke konumu sınıfına dâhil ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin uluslararası mülkiyet hakları endeks'indeki yeri; kurumları doğru anlamak ve kurumsal değişimin kökenleri üzerinde ve sonuçları üzerinde değerlendirmeler yapmak için bize yol gösterici olacaktır.

Değişme ve gelişme sürecinde olan Türkiye, neo-liberal politikalarla birlikte ekonomik ve sosyal alanlarda yeniden bir dönüşüm içerisine girmiştir. Bu dönüşümlerin en dikkat çekici alanlarından biri sosyal politika alanıdır. Bu bakımdan sosyal politika alanında sosyal politikaların yeniden şekillendiği ve sosyal devlet uygulamaların farklılaşması ile birlikte Türkiye'de sosyal yardım ve kurumsal değişim üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Türkiye'deki sosyal devlet anlayışından sosyal yardım devlet anlayışına doğru bir evrilmenin belirgin ve görünür olması neticesinde sosyal yardım uygulamaların siyasi kaygılar şeklinde olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla sosyal politika alanında kurumsallaşmanın arttığı ve formel kurumlar vasıtasıyla sosyal yardımların giderek artış gösterdiği görülmektedir.

İnsanoğlunun var oluşundan itibaren kendini gösteren en ilkel toplumdan en modern topluma doğru insanlar arasındaki ilişkileri ve sözleşmeleri oluşturan kurallar, formel kurumların oluşumunda önemli bir etken olmuştur. Toplumdaki belirsizliği ortadan kaldırıci siyasal güç olan formel kurumlar, aynı zamanda toplumsal düzen içerisinde ön planda yer almıştır. Türkiye örneğine baktığımızda formel kurumlarından biri olan Aile, ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), sosyal politikaların hayata geçirilmesi bakımından sosyal yardımların dağıtımında aktif rol oynamaktadır.

Sosyal yardımlar, herhangi bir gelire sahip olmayan kesimler için hayati önem taşımaktadır. Bu noktada sosyal yardımların dağıtımı ve tespiti konusunda ASPB'na önemli görevler düşmektedir. Sosyal politika araçlarının bir ürünü olarak ortaya çıkan sosyal yardımlar, bir kurallar bütünü çerçevesinde kurumsal değişim sürecinde kurumlar üzerinde etkin rol oynamaktadır. Bu bağlamda sosyal yardımlar kurumsal değişim etkileşimi sonucu ASPB'ında sosyal yardımların niteliğinde farklılaşmalar görülmüştür.

Sosyal yardımların dağıtımını ve idaresini sağlamak için kurulan ASPB, sosyal yardım faaliyetlerini “Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü” çatısı altında ve SYDTF ile desteklenen sosyal yardımları tek merkezde toplamayı ve nesnel olarak dağıtmayı amaçlamıştır. Bu kapsamda yapılan sosyal yardımlar; aile yardımları, eğitim yardımları, yaşlı ve engellilere yönelik yardımlar; özel amaçlı yardımlar; sağlık yardımları, yabancılara yönelik yardımlar olarak sosyal yardımların niteliği bakımından dikkat çekmektedir.

Bu gelişmelerin yanında ASPB'lığı 2011-2016 yılları arasındaki yaptığı sosyal yardımlar neticesinde, en fazla yapılan transfer kalemi olarak sağlık, yaşlı ve engelli yardımları görülmüştür. Diğer taraftan bir başka sosyal yardım artışı olarak özel yardımlar arasında yer alan terör yardımı ASPB'nın 2016 yılı genel faaliyet raporunda önemli yer edinmiştir. Dolayısıyla kurumsal değişim sürecinde uygulamış olduğu politikalar sonucu kurumsallaşmanın artış gösterdiği ASPB'ın politikaları, sosyal yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaşması bakımından başarılı sosyal politikalar olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan formel kurumlar yanında toplumsal örgütlenmeler bakımından enformel kurumlarda toplumlar üzerinde etkili olmuştur. Yazılı kurallara bağlı olarak çalışmayan enformel kurumlar, formel kurumların yetersiz kaldığı durumlar önemli görevler üstlenmektedir. Günümüz Türkiye'sinde enformel kurumların en önemli örneği olarak tarikat bağları gösterilmektedir. Toplumsal düzende bir tür hayır kurumu olarak görülen tarikat bağları, sosyal yardımların gitmediği ve ulaşmadığı sahalarda sosyal politikaların gizli öznesi olarak yardımcı sosyal aktör görevi üstlenmektedir.

Sosyal yardımların kurumsallaşması özellikle gelişmekte olan ülke konumunda olan Türkiye'de, neo-liberal politikalarla beraber sosyal yardımların içeriği ve kapsamının da değiştiği görülmüştür. Bu kapsamda Dünya Bankası'nın yoksullar ve işsizlerin sosyal koruma kapsamına alınması ve sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi yönündeki raporları doğrultusunda 1999'daki Marmara Depremi ve 2001 krizi ve Avrupa Birliği Süreci, sosyal yardımların kurumlar üzerindeki kurumsal değişim sürecinde kurumsallaşmasında etki yapmıştır. Dolayısıyla her an oluşabilecek tehlike ve durumlara karşı sosyal yardım sisteminin kurumlar vasıtasıyla devreye girmesi sağlanmış olacaktır.

“Eğer kurumlar olmasaydı ne olurdu?” sorusu iktisadi hayatımızda fazlaca yer edinmiştir. Kurumlar var olmadığı zaman, toplum yaşantısı kargaşa ortamına sürüklenmektedir. Kurumların varlığı söz konusu değilse, hem üretilenler hem de sahip olunanları korumak adına gereğinden fazla zaman harcanmış olacaktır. Bu bakımdan toplum çıkarını sağlamak adına üretilen ve sahip olunan malları korumak ya da elde tutmak için düzenli ve sağlam bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Diğer taraftan, toplumsal düzenin sağlanmasında aktif rol alan kurumlar, sosyal yardımların dağıtımında ve ihtiyaç tespitinde de etkili olmaktadır.

Günümüzde kurum ve toplum yapısı içinde kurumların, kurumsal değişim gücünü artırmanın en önemli koşulu, nitelikli kurumsal kalitenin varlığıdır. Yeni kurumların geliştirilmesi, daha fazla nitelikli kurumsal kaliteye dayanmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, farklılaşan kurum ve toplum yapısı, geçmişten çok farklı olarak bir kurum ve toplum ilişkisi gerektirmektedir. Bu gelişmelerin yanında, mevcut iktidarların sosyal devlet rolü etrafında sosyal yardımların dağıtımı ve planlanması, kurumların nasıl olması gerektiği ile ilgili kurumsal değişim süreci, gelişmekte olan

ülke konumundaki Türkiye'nin deneyimleri çerçevesinde sosyal yardımlar üzerinde kilit rol oynamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2005). *Economic Origins of Dictatorship and Democracy*. Cambridge University Press.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2013). *Why Nations Fail: The Origins of Power Prosperity and Poverty*. Profile Books.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2015). *Ulusların Düşüşü: Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri* (8 b.). İstanbul.
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2016). *Diktatörlük ve Demokrasinin Ekonomik Kökenleri* (2. b.). İstanbul.
- Acemoğlu, D., Johson, S., & Robinson, J. A. (2005). The Rise of Europe: Atlantic Trade, Institutional Change and Economic Growth. *American Economic Review*, 95(3), 546-579.
- Ağır, S., & Gökatalay, S. (2017). "Hukuk ve İktisat" Perspektifinden Milli İktisat Mirasını Yeniden Düşünmek. K. Murat, H. Mıhçı, & A. E. Yeldan içinde, *Geçmişten Geleceğe Türkiye Ekonomisi* (s. 193-223). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akçay, Ü. (2017, Kasım 27). *Çöküşe Doğru*. Ocak 1, 2019 tarihinde Gazete Duvar: <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2017/11/27/cokuse-dogru/> adresinden alındı
- Akçomak, İ. S. (2018). *Ahlaksız Büyüme*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Akerlof, G. A. (1970). The Market for Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal Of Economics*, 84(3), 488-500.
- Aktan, C. C. (1994). *Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat*. Ankara: Takav Matbaası.
- Aktan, C. C. (2002). Devlette Mali Disiplinsizlik Sorunu ve Ekonomik Anayasa. C. C. Aktan içinde, *Anayasal İktisat*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Aktan, C. C. (2008). *Yeni İktisat Okulları*. Ankara: Seçkin Kitabevi.

- Aktan, C. C., & Vural, T. (2005). Yeni Kurumsal İktisat. C. C. Aktan içinde, *Kurumsal İktisat: Kurallar, Kurumlar ve Ekonomik Gelişme* (Cilt 2, s. 21-39). Ankara: SPK Yayını.
- Alcock, P., May, M., & Rowlingson, K. (2011). *Sosyal Politika: Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aoki, M. (2008). Analysing Institutional Change: Integrating Endogenous and Exogenous Views. In J. Kornai, M. Laszlo, & G. Roland, *Institutional Change and Economic Behaviour* (pp. 113-133). London: Palgrave Macmillan.
- Arın, T. (2013). *Kriz, Devlet, İktisat ve Sosyal Güvenlik Politikaları Seçilmiş Yazılar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, N. T. (2010). Klasik - Neo Klasik Dönüşüm Süreci: "Yeni Kamu Yönetimi". C. Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(2), 21-38.
- ASPB. (2011). *Arge/Raporlar - Bakanlık Faaliyet Raporları - 2011 Yılı Faaliyet Raporu*. Kasım 6, 2018 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: <https://sgb.aile.gov.tr/uploads/pages/arge-raporlar/2011-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- ASPB. (2013). *Arge/Raporlar - Bakanlık Faaliyet Raporları - 2013 Yılı Faaliyet Raporu*. Kasım 6, 2018 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: <https://sgb.aile.gov.tr/uploads/pages/arge-raporlar/2013-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- ASPB. (2014). *Arge/Raporlar - Bakanlık Faaliyet Raporları - 2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Kasım 6, 2018 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: <https://sgb.aile.gov.tr/uploads/pages/arge-raporlar/2014-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- ASPB. (2014). *Arge/Raporlar - Bakanlık Faaliyet Raporları - 2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Kasım 6, 2018 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: <https://sgb.aile.gov.tr/uploads/pages/arge-raporlar/2015-yili-idare-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- ASPB. (2016). *Arge/Raporlar - Bakanlık Faaliyet Raporları - 2016 Yılı Faaliyet Raporu*. Kasım 6, 2018 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı: <https://sgb.aile.gov.tr/uploads/pages/arge-raporlar/2016-yili-faaliyet-raporu.pdf> adresinden alındı
- Ata, A. Y. (2009). *Kurumsal İktisat Çerçevesinde Yolsuzluğun Fırsat ve Motivasyonları: AB Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Atalay - Güneş, Z. N., & Tekgüç, H. (2016). Türkiye’de Refah Devleti’nin Dönüşümü: Yeniden Dağıtım ve Sınıfların Değişimi. L. Sunar içinde, *Türkiye’de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik* (s. 115-139). Ankara: Matbu Kitap Nobel Akademik Yayıncılık. .

- Aydemir, E. E. (2013). Yükseköğretimde Fayda-Maliyet Yönlü Bir Yaklaşım: Türkiye Örneği (2002-2006-2010). (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Basılğan, M. (2010). Alman Tarihçi Okul'un Joseph Alois Schumpeter Üzerindeki Etkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(3), 23-50.
- Baykal, C. M. (2008). Hukuk- Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine. *Ankara Barosu Dergisi*, 66(4), 76-87.
- Boons, F., & Lars, S. (2000). Organizations Coping with Their Natural Environment. *International Studies of Management*, 30(3), 7-17.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In J. G. Richardson, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241-58). New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (2010). Sermaye Biçimleri. M. M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye: Kuram, Uygulama, Eleştiri* (s. 45-75). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Buchanan, J. M. (1984). Politics without Romance: A Sketch of Positive Public Choice Theory and its Normative Implications. In J. M. Buchanan, & R. D. Tollison, *Theory of Public Choice-II* (pp. 11-22). Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Buchanan, J. M. (n.d.). Constitutional Democracy, Individual Liberty and Political Equality. In *Liberty, Market and State: Political Economy* (pp. 248-260). U.S.A: New York University Press.
- Buğra, A. (2016). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika* (8 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A. (2017). Sosyal Politika Düşüncesi İçinde Eşitliğin Yeri ve Günümüz Türkiye'sinde Eşitsizlikler. H. Cömert, E. Özçelik, & E. Voyvoda içinde, *Kalkınma İktisadının Penceresinden Türkiye'ye Bakmak* (s. 27-48). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A., & Keyder, Ç. (2013). Önsöz. A. Buğra, & Ç. Keyder içinde, *Sosyal Politikaları Yazıları* (B. Yakut -Çakar, & U. B. Balaban, Çev., s. 7-17). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cerny, P. G. (1999). Globalization and the Erosion Democracy. *European Journal of Political Research*(36), 1-26.
- Chang, H. J. (2016). *Kallınma Reçetelerin Gerçek Yüzü*. (S. Kayıkçı, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Chang, H. J., & Evans, P. (2005). The Role Of Institutions in Economic Change. In S. De Paula, & G. A. Dymksi, *Reimagining Growth: Towards A Renewal of Development Theory* (pp. 99-129). London: Zed Books.

- Chavance, B. (2009). *Institutional Economics*. (W. Francis, Trans.) London and New York: Routledge Press.
- Chiappori, P. A., & Lewbel, A. (2014). Gary Becker's a Theory of the Allocation of Time. *The Economic Journal*, 125(583), 410-442.
- Coase, R. H. (1998). The New Institutional Economics. *The American Economic Review*, 88(2), 72-74.
- Coleman, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Çelik, Ç. (2014). Sosyal Sermaye, Ebeveyn Ağları ve Okul Başarısı. *Cogito Dergisi: Pierre Bourdieu*(76), 265-289.
- Çengelci, E. (1993). Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 11(1-2-3), 9-34.
- Çetin, T. (2007). Devletin Ekonomiye Müdahalesinin Kurumsal Maliyeti. *Çimento İşveren Dergisi*, 21(3), 38-55.
- Çetin, T. (2012). Yeni Kurumsal İktisat. *Sosyoloji Konferansları*, 45(1), 43-73.
- Çetin, T. (2016). Kurumsal ve Organizasyonel İktisat Üzerine. *İktisat ve Toplum Dergisi*, 6(65), 10-18.
- Çetinkaya, Y. D. (2015). Tarih ve Kuram Arasındaki Toplumsal Hareketler. Y. D. Çetinkaya içinde, *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim* (s. 25-74). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dani, R. (2004). Getting Institutions Right. *Journal for Institutional Comparisons*, 2(2), 10-15.
- Demir, Ö. (1996). *Kurumcu İktisat*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Demirtaş, D. (2006). *Yeni Kurumsal Ekonomi Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Spk Yayınları.
- Dinar, G. B. (2013). Kurum, İçgüdü ve Alışkanlık Kavramları Temelinde Veblen'in Kurumsal Evrim Teorisi. *Amme İdare Dergisi*, 46(4), 45-65.
- Ditch, J. (1999). Full Circle: A Second Coming for Social Asistance? In J. Clasen, *Comparative Social Policy Concepts, Theories and Methods* (pp. 114-135). UK-USA: Blackwell.
- Dodurka, B. Z. (2017). Türkiye'de Kamusal Sosyal Yardımların 2001 Sonrasında Kurumsallaşması. G. Y. Yaşar, A. Göksel, & Ö. Birler içinde, *İnsana Karşı Piyasa: Türkiye'de Sağlık ve Sosyal Güvenlik* (s. 377-401). İstanbul: Notabene Yayınları.

- Doğan, Z., & Kurt, Ü. (2016). Yeni Kurumsal İktisadın Dalları. *Journal of Life Economics*, 3(1), 115-130.
- Douglas, N. (2002). *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*. (G. Çağalı Güven, Çev.) İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- DPT. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma: 1996 - 2000*. Ocak 1, 2018 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı: <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf> adresinden alındı
- Dumludağ, D. (2014). Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Kalkınma. A. F. Aysan, & D. Dumludağ içinde, *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar* (s. 15-36). Ankara: İmge Kitabevi.
- Economist. (2006, Temmuz 22- 28). The Fight over a Big Idea. *Economist*, 44.
- Esping - Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Esping - Andersen, G. (2013). Toplumsal Riskler ve Rafah Devletleri. A. Buğra, & Ç. Keyder içinde, *Sosyal Politikaları Yazıları* (B. Yakut- Çakar, & U. B. Balaban, Çev., s. 33-54). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye* (2 b.). (B. Bilgen, & Ş. Bayram, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Figart, D. M. (2017). *Stories of Progressive Institutional Change: Challenges to the Neoliberal Economy*. London: Palgrave Macmillan.
- Fine, B. (1999). İktisatta Yeni Devrim. (S. Aybar, Dü.) *İktisat Dergisi*(389), 76-79.
- Fine, B. (2002). "Economic imperialism": a view from the periphery. *Review of radical political economics*, 34(2), 187-201.
- Fine, B. (2008). *Sosyal Sermaye Sosyal Bilime Karşı: Bin Yılın Eşiğinde Ekonomi Politik ve Sosyal Bilimler*. (A. Kars, Çev.) İstanbul: Yordam Kitap Basın ve Yayın.
- Fine, B., & Milonakis, D. (2014). *İktisat Emperyalizminden Acayip İktisada: İktisat ve Diğer Sosyal Bilimler Arasında Değişen Sınırlar*. (E. Kırmızıaltın, & H. Bilir, Çev.) Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Fusfel. (2000). A Manifesto for Institutional Economics: Remarks upon Receiving the Veblen-Commons Award. *Journal of Economic Issues*, 34(2), 257-266.
- Goldin, C. (1995). Cliometrics and Nobel. *Journal of Economic Perspective*, 9(2), 191-208.

- Gough, I. (2013). Güney Avrupa’da Sosyal Yardım. A. Buğra, & Ç. Keyder içinde, *Sosyal Politikaları Yazıları* (6 b., s. 231-260). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökdemir, Ö., & Veenhoven, R. (2014). Kalkınmaya Farklı Bir Bakış: İyi Oluş. A. F. Aysan, & D. Duşludağ içinde, *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar* (s. 337-364). Ankara: İmge Kitabevi.
- Göker, E. (2014). Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz? G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan içinde, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (3 b., s. 277-302). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Greif, A. (1997). Cliometri After 40 Years. *American Economic Association*, 87(2), 400-403.
- Gürses, D. (2009). “İnsani Gelişme” ve Türkiye. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 339-350.
- Hardin, G. (1968). Tragedy of the Commons. *Science, New Series*, 162(3859), 1243-1248.
- Hepaksaz, E. (2007). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi Perspektifinden Anayasal Mali Reform. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 44(514), 89-109.
- Hodgson, G. M. (2000). What the Essence of Institutional Economics. *Journal of Economic Issues*, 34(2), 317-329.
- Hodgson, G. M. (2006). What are Institution. *Journal of Economic Issues*, 40(1), 1-25.
- Hodgson, G. M. (2009). Institutional Economics into the Twenty – First Century. *Studi e Note di Economia*, 14(1), 3-26.
- Hogson, G. M. (1998). The Approach of Institutional Economics. *Journal of Economic Literature*, 36(1), 166-192.
- İnsel, A. (2005). İktisat ve Hukuk Arasındaki Karmaşık İlişki. *Güncel Hukuk*, Aralık(24), 38-40.
- IPRI. (2018). *International Property Rights Index 2018* . Ocak 21, 2019 tarihinde Turkey: <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/country/turkey> adresinden alındı
- Jasay, A. d. (2004). Mülkiyet ve Onun Düşmanları. (Y. Şahin, Dü.) *Piyasa Dergisi*(9), 1-14.
- Jourdain, A., & Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. (Ö. Elitez, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Kaymak, M. (2006). İktisat Tarihinin Kolonizasyonu: Yeni İktisat Tarihi. Ş. Yılmaz (Dü.), *İktisat İdeolojisi Ekonomik Yaklaşımlar Kongresi Dizisi IV* içinde, (s. 53-65). Ankara.
- Kazgan, G. (2004). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi,.
- Kesgin, B. (2014). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım* (2 b.). İstanbul: Açılım Kitap.
- Kimberly, J. R. (1979). Issues in the Creation of Organizations: Initiation, Innovation, Institutionalization. *Academy of Management Journal*, 22(3), 437-457.
- Kirsten, J., & Kherallah, M. (2001). The New Institutional Economics: Applications For Agricultural Policy Research In Developing Countries. *International Food Policy Research Institute, Working Paper*(41), 1-38.
- Klein, P. G. (1999). New Institutional Economics. In B. Bouckaert, & G. De Geest, *Encyclopedia of Law Economics* (Vol. 1, pp. 456-589). Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Koray, M. (2012). *Sosyal Politika* (4 b.). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Koray, M. (2015). AKP Dönemi: Neo-Liberalizm, Neo-Muhafazakârlık, Neo-Popülizm Beşiğinde Sallanan Sosyal Devlet ve Sosyal Politika. M. Koray, & A. Çelik içinde, *Himmet, Fıtrat, Piyasa: AKP Döneminde Sosyal Politika* (s. 11-54). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köse, A. H., & Bahçe, S. (2013). "Hayırsever" Devletin Yükselişi: AKP Yönetiminde Gelir Dağılımı ve Yoksulluk. İ. Uzel, & B. Duru içinde, *AKP Kitabı: Bir Dönüşümün Bilançosu (2002-2009)* (3 b., s. 492-509). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Kutlu, D. (2015). *Türkiye'de Sosyal Yardım Rejimin Oluşumu: Birikim, Denetim, Disiplin*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Kutlu, D. (2018). *Sosyal Yardım Alanlar: Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lane, J. E. (2010). *TEPAV Anayasa Uzmanları Seminer Dizisi-1/ Hukukun Üstünlüğü: İki Bakış Açısı*. Aralık 31, 2018 tarihinde Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV): https://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1280222420-7.Turkiye_Cumhuriyeti_Anayasasindaki_Degisiklikler.pdf adresinden alındı
- Marshall, T. H. (1965). *Class, Citizenship, and Social Development*. New York: NY: Doubleday.

- Medema, S. G., Mercurio, N., & Samuels, W. J. (1999). Institutional Law and Economics. In B. Bouckaert, & G. De Geest, *Encyclopedia of Law & Economic* (pp. 418-455). Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Mercurio, N., & Medema, S. G. (1997). *Economic and the Law : From Posner to Post-Modernism*. Princeton: Princeton University Press.
- Mihçı, H. (2000). İktisat Yazınında Kurum ve Kurumsal Değişim Kavramları Üzerine Bir Not. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 489-498.
- Mueller, D. C. (1976). Public Choice: A Survey. *Journal of Economic Literature*, 14(2), 395-433.
- Oğuz, F. (2005). Mülkiyet Hakları İktisadı. C. C. Aktan içinde, *Kurumsal İktisat; Kurullar, Kurumlar ve Ekonomik Gelişme* (s. 65-78). Ankara: SPK Yayını.
- O'Hara, P. (2000). *New Household Economy: Entry for the Encyclopedia of Political Economy*. London: Routledge.
- Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action: Public Goods and The Theory of Groups* (Vol. CXXIV). London: Harvard University Press.
- Orhan, S. S. (2011). Yerleşik İktisatta Heterodoksi: Yeni Kurumsal İktisat. E. Eren, & M. Sarfati içinde, *İktisatta Yeni Yaklaşımlar* (s. 59-89). Ankara: İletişim Yayınları.
- Önder, İ. (2017). Veblen ve Bourdieu Açılarında Ekonomi Algısı. H. Cömert, E. Özçelik, & E. Voyvoda içinde, *Kalkınma İktisadının Penceresinden Türkiye'ye Bakmak* (s. 217-239). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Özge, G., & Veenhoven, R. (2014). Kalkınmaya Farklı Bir Bakış: İyi Oluş. A. F. Aysan, & D. Dumludağ içinde, *Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar* (s. 337-364.). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Özveren, E. (2007). Kurumsal İktisat: Aralanan Karakutu. E. Özveren içinde, *Kurumsal İktisat* (s. 15-43). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2004). Institutional Change and the Longevity of the Ottoman Empire, 1500-1800. *Journal of Interdisciplinary History*, 35(2), 225-247.
- Pamuk, Ş. (2007a). Economic Change in twentieth century Turkey: Is the glass more than half full ? *The Cambridge History of Turkey*, 4, 266-300.
- Pamuk, Ş. (2007b). *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2010). Economic Growth and Institutional Change in Turkey before 1980. T. Çetin, & F. Yılmaz içinde, *Understanding the Process of Economic Change*

in Turkey: An Institutional Approach (s. 15-30). New York: NOVA Science Publishers.

Pamuk, Ş. (2012). Political Power and Institutional Change:.. *Economic History of Developing Regions*, 27(S1), 41-56.

Parada, J. J. (2001). Original Institutional Economics: A Theory for the 21 Century? *Oeconomicus*, 5(3), 46-60.

Pejovich, S. (1999). The Effects of the Interaction of Formal and Informal Institutions on Social Stability and Economic Development. *Journal of Markets & Morality*, 2(2), 164-181.

Polanyi, K. (2010). *Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri*. (A. Buğra, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Pollak, R. A. (2003). Gary Becker's Contributions to Family and Household Economics. *Review of Economics of the Household*, 1(1-2), 111-141.

Posner, R. A. (1974). Theories of Economic Regulation. *The Bell Journal of Economic and Managemet Science*, 5(2), 335-358.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.

Putnam, R. D. (2010). Tek Başına Bowling: Amerika'nın Azalan Sosyal Sermayesi. M. M. Şahin, & A. Z. Ünal içinde, *Sosyal Sermaye: Kuram, Uygulama, Eleştiri* (s. 121-142). İstanbul: Değişim Yayınları.

Robins, J. A. (1987). Organizational Economics: Notes on the Use of Transaction Cost Theory in the Study of Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 32(1), 68-86.

Rodrik, D. (2008). Second- Best Institutions. *American Economic Review*, 98(2), 100-104.

Rodrik, D. (2009). *Tek Ekonomi – Çok Reçete: Küreselleşme, Kurumlar, ve Ekonomik Büyüme*. (N. Domaniç, Çev.) Ankara: Efil Yayınevi.

Rodrik, D., Subramanian, A., & Trebbi, F. (2002). Institutinons Rule: The Primacy of Institutions Over Integration and Geography in Economic Development. *NBER, Working Paper*(9305), s. 1-46.

Rutherford, M. (2000). Understanding Institutional Economics: 1918-1929. *Journal of History of Economic Thought*, 22(3), 277-308.

Rutherford, M. (2001). Institutional Economics: Then and Now. *Journal Of Economic Perspectives*, 15(3), 173-194.

Savaş, V. F. (1997). *Anayasal İktisat*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

- Savaş, V. F. (2000). *İktisadın Tarihi* (4 b.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Scheiber, H. N. (1969). On the New Economic History: And its Limitations: A Review Essay. *Agricultural History*, 41(4), 383-396.
- Snowdon, B., & Vane, H. R. (2017). *Modern Makroekonomi Temelleri, Gelişimi ve Bugünü*. (B. Kablamacı, Çev.) Ankara: Efil Yayınevi.
- Stigler, G. J. (1967). Imperfections in the Capital Market. *The Journal of Political Economy*, 75(3), 287- 292.
- Stiglitz, J. E. (1999). *Public Policy For A Knowledge Economy*. London, U.K: remarks at the Department for Trade and Industry and Center for Economic Policy Research.
- Stiglitz, J. E. (2016). *Eşitsizliğin Bedeli: Bugünün Bölünmüş Toplumu Geleceğimizi Nasıl Tehlikeye Atıyor?* (O. İşler, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenalp, M. G. (2007). Dünden Bugüne Kurumsal İktisat . E. Özveren içinde, *Kurumsal İktisat* (s. 45-92). Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Şenses, F. (2017). *İktisada (Farklı Bir) Giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taşçı, F. (2010). *Sosyal Politikalarda Can Simidi: Sosyal Yardım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Taşgın, N. Ş. (2010). Refah Devleti ve İnsan Hakları Açısından Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- TBMM. (2018). 3294 No'lu Kanun. *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu*. Ocak 1, 2018 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3294.pdf> adresinden alındı
- Tekeoğlu, M. (1993). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- The Fight over a Big Idea. (2006, Temmuz 22- 28). *Economist*, s. 44. The Fight over a Big Idea. adresinden alındı
- Thorbecke, E. (2013). Kalkınma Doktrininin Evrimi, 1950-2005. F. Şenses içinde, *Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma* (2 b., s. 123-175). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topak, O. (2012). *Refah Devleti ve Kapitalizm: 2000'li Yıllarda Türkiye'de Refah Devleti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tridico, P. (2006). Institutional Change and Governance Indexes in Transition Economies: The Case of Poland. *The European Journal of Comparative Economics*, 3(2), 197-238.

- Tsuru, S. (1993). *Institutional Economics Revised*. Italy: Cambridge University Press.
- Tüysüz, N. (2011). Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması. *Uzmanlık Tezi*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- UNDP. (2016). *Human Development Report 2016: Human Development for Everyone*. Mayıs 5, 2018 tarihinde Human Development Report: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf adresinden alındı
- UNDP. (2018). *Human Development Reports*. Mayıs 5, 2018 tarihinde 2016 HDR Report: Human Development Data (1990- 2015): <http://hdr.undp.org/en/composite/trends> adresinden alındı
- UNDP. (2019). *Human Development Reports*. Şubat 23, 2019 tarihinde Human Development Index Trends, 1990-2017: <http://hdr.undp.org/en/composite/trends> adresinden alındı
- UNDP. (2019). *Human Developmet Reports*. Şubat 23, 2019 tarihinde Human Development Index and its components: <http://www.hdr.undp.org/en/composite/HDI> adresinden alındı
- Urhan, G., & Urhan, B. (2015). AKP Döneminde Sosyal Yardım. M. Koray, & A. Çelik içinde, *Himmet, Fitrat, Piyasa AKP Döneminde Sosyal Politika* (s. 229-258). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Urhan, G., & Urhan, B. (2017). Türkiye’de 2000’li Yıllarda Sosyal Yardımların Niteliği ve İşlevleri. G. Y. Yaşar, A. Göksel, & Ö. Birler içinde, *Türkiye’de Sağlık ve Sosyal Güvenlik; İnsan Karşı Piyasa* (s. 287-317). İstanbul: Notabene Yayınları.
- Uslu, İ. (1999). Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Kar Gütmeyen Kuruluşlar: ABD Örneği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi: S.B.E.
- Veblen, T. B. (1898). *The Theory of Leisure Class: An Economic study of Institutions*. New Brunswivk, New Jersey: Transaction Publishers (1953: Yeniden Basım).
- Veblen, T. B. (1898). Why is Economics not an Evolutionary Science? *Quarterly Journal of Economics*, 12(3), 373-397.
- Veblen, T. B. (1998). Why is Economics not an Evolutionary Science ? *Cambridge Journal of Economics*, 403-414.
- WB. (2000). *Turkey: Economic Reforms, Living Standars and Social Welfare Study*. Ocak 1, 2018 tarihinde Documents & Reports: <http://documents.worldbank.org/curated/en/775051468778468811/pdf/multi-page.pdf> adresinden alındı

WGI. (2018). *The Worldwide Governance Indicators (WGI) project*. Aralık 31, 2018 tarihinde Worldwide Governance Indicators: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home> adresinden alındı

Williamson, O. E. (1985). *Economic Institutions of Capitalism*. New York: Free Press.

WJP. (2018). *WJP Rule of Law Index 2017–2018*. Aralık 12, 2018 tarihinde World Just Procet: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP_ROLI_2017-18_Online-Edition.pdf adresinden alındı

